

MILITAIRE SPECTATOR

DE (DIS)CONTINUÏTEIT VAN DE MILITAIRE EED


- 
- Informatiemanoeuvre en nieuwe traditieverbanden in de KL
 - Truck platooning voor Defensie
 - 'Stand back and stand by' of 'stand down'?



FOTO BEELDBANK NIMH

In *Militaire Spectator* 6-2021 verschijnt onder meer: 'Licht in de duisternis. De ontwikkeling van radar en de gevolgen voor het luchtgevecht tijdens de nacht' van tweede-luitenant van de Koninklijke Luchtmacht Yoran Corporaal BA.

De ontdekking van radar leverde een grote doorbraak op en gaf de Royal Air Force in de Tweede Wereldoorlog een betrouwbare *early warning*-capaciteit. Toch bleef het moeilijk om vanwege het gebrek aan zicht in de nachtelijke uren onderscheppingen uit te voeren. Om dit

probleem op te lossen werden gedurende de oorlog verschillende radarsets ontwikkeld voor het gebruik in vliegtuigen. Om optimaal gebruik te maken van de nieuwe capaciteiten werd een uitgebreide commandostructuur opgezet om ook nachtjagers aan te sturen. Ondanks een moeizame start tijdens de Battle of Britain zorgde de radartechnologie, die zijn weg vond naar de doctrines, concepten en methodes, er uiteindelijk voor dat de effectiviteit van de Britse nachtjagers gedurende de oorlog sterk toenam. ■

MEDEDELING KVBK

KVBK-lid? Geef uw e-mailadres door aan de ledenadministratie

Van veel KVBK-leden ontbreekt het e-mailadres nog in de ledenadministratie. Het doorgeven van een e-mailadres kan via <http://www.kvbk.nl/e-mailadres-kvbk-lid> of door de hier afgebeelde QR-code te scannen. De KVBK gebruikt e-mailadressen alleen om leden te informeren over verenigingszaken en deelt ze niet met derden.



Wie geschoren wordt moet stilzitten? Soms niet!

Minister van Defensie Bijleveld stelde onlangs: ‘Militairen willen steun voelen van de maatschappij. Als er wordt getwijfeld aan hun intentie, dan raakt hen dat’.¹ Een terechte uitspraak, die impliceert dat militairen mogen verwachten dat een onterecht of onvoldoende genuanceerd beeld van hen in de media proactief wordt gecorrigeerd of, liever nog, wordt voorkomen. De praktijk is vaak anders.

Defensie is de laatste tijd regelmatig in het nieuws en niet altijd even positief. Twee zaken sprongen in het oog: de documentaire *Verraad van Chora*, waarin nabestaanden van burgerslachtoffers de Task Force Uruzgan van blind geweld beschuldigen; en het rapport *Uit het vizier* van de Algemene Rekenkamer, waarin staat dat de opgelegde bezuinigingen in de periode 2011-2018 niet gehaald zijn.

Tegenover de ruime aandacht in de media stond de oorverdovende stilte vanuit het ministerie. Luitenant-generaal b.d. Hans van Griensven gaf weliswaar een interview over de besluitvorming tijdens de slag bij Chora.² Dat was echter vanuit zijn perspectief als de toenmalig verantwoordelijk commandant en niet als vertegenwoordiger van Defensie. Daarnaast nuanceerde drs. Ellen Bien, Hoofddirecteur Financiën en Control, de conclusies van het Rekenkamerrapport in de *Defensiekrant*,³ maar dat is in eerste instantie een blad voor de eigen achterban.

Het beeld dat blijft hangen is dat de twee operaties slecht zijn afgelopen.⁴ Dat is jammer, want de publicaties van Van Griensven en Bien (juist of te gekleurd) geven in ieder geval aan dat de situatie in beide gevallen veel genuanceerder is. Van enige nuancering vanuit Defensie zelf is in de media echter niets terug te vinden. En dat is wel nodig. De twee zeer verschillende operaties hebben gemeen dat in complexe situaties en onder grote druk niet alles goed gaat. Maar dat betekent niet dat de intentie van de militairen, op het moment dat een besluit te nemen is, niet oprecht is.

Nuanceren is niet de operaties verhullen achter een sluier van deskundigheid van het militaire metier. We pleiten juist voor transparantie en een veel pro-actievere informatievoorziening, zeker ook in het licht van het streven naar de NAVO-twee procentnorm waar de recent aangetreden Commandant der Strijdkrachten nog voor pleitte. In de verkiezingsprogramma’s had vrijwel geen enkele partij de 2 procent opgeschreven. Het herstel van de coronapandemie zal de komende jaren tot fikse aanslagen op de overheidskas leiden, waarbij Defensie het om het beschikbare geld zal moeten opnemen tegen bedrijfsleven, onderwijs en zorg.

Defensie moet daarom niet stilzitten, maar actief aan de slag en laten zien waar zij voor staat. Hoe kunnen de bevolking en de politiek er anders achterkomen of de intenties oprecht zijn? ■

1 Ank Bijleveld-Schouten, ‘De samenleving moet zien dat militairen voor hen aan het werk zijn’, in: *Militaire Spectator* 190 (2021) (4) 222-227.

2 Raymond Boere, ‘Nederlandse commandant over Chora: ‘Ik heb besluiten genomen die veel mensenlevens hebben gekost’, in: *Algemeen Dagblad*, 27 maart 2021.

3 Jessica Bode, ‘Bezuinigingen wél gehaald’, in: *Defensiekrant* 14 (16 april 2021).

4 Zie ook: Gerry van der List, ‘Twijfelachtige investeringen in Defensie’, in: *Elsevier Weekblad* 19 (21 april 2021).

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
E info@kvbk.nl
facebook.com/KVBKsecretaris
twitter.com/kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor R. Verheijen MA
E secretaris@kvbk.nl
Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
E ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

Igen b.d. ir. R.G. Tieskens (hoofdredacteur)
drs. A. Alta
kol Marns drs. G.F. Booij EMSD
kol dr. A.J.H. Bouwmeester
prof. dr. A. ten Cate
dr. A. Claver
drs. P. Donker
cdre KLu b.d. F. Groen (plv. hoofdredacteur)
kol ir. M.P. Groeneveld
kap (R) L.J. Leeuwenburg-de Jong MA
(e-outreach)
kol mr. drs. B.M.J. Pijpers
drs. E.N. van der Steenhoven
mr. drs. A. van Vark KMar
ktz drs. H. Warnar

BUREAUREDACTIE

M. Katsman MA
dr. F.J.C.M. van Nijnatten (eindredactie)
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 – 316 51 20
E redactie.militaire.spectator@mindef.nl
www.militairespectator.nl
facebook.com/militaire-spectator
twitter.com/milspectator

De Militaire Spectator is
aangesloten bij de European
Military Press Association



LIDMAATSCHAP

binnenland € 30,00
studenten € 22,50
buitenlandtoeslag € 5,00

OPMAAK

Coco Bookmedia

DRUK

Wilco Meppel
ISSN 0026-3869
Nadruk verboden

Coverfoto: Beëdiging van militairen van
de Koninklijke Militaire School Luchtmacht
van vliegbasis Woensdrecht, 2018
Foto: MCD, Valerie Kuypers



244

FOTO BEEIDBANK NIMH

De (dis)continuïteit van de militaire eed

K. Chafekar

De Nederlandse militaire eed, waarin militairen naast gehoorzaamheid aan de wetten trouw zweren of beloven aan de koning, klopt niet vanuit de speech act theory.

‘Stand back and stand by’ of ‘stand down’?

Maarten Katsman en Frans van Nijnatten

President Joe Biden en minister van Defensie Lloyd Austin willen de campagne voor inclusiviteit in de Amerikaanse krijgsmacht een nieuwe impuls geven.

278



Informatiemanoevre en nieuwe traditieverbanden in de KL

P. Ducheine, C. de Haan en N. Moerkens

Sinds eind vorig jaar is de Koninklijke Landmacht vier nieuwe traditieverbanden rijker, waaronder het Wapen van de Informatiemanoevre.

Truck platooning voor Defensie

K. Malone e.a.

Truck platooning, het in een konvooi elektronisch aan elkaar koppelen van vrachtwagens, zou in het militaire domein al snel werkelijkheid kunnen worden.

EN
VERDER

EDITORIAAL	Wie geschoren wordt moet stilzitten? Soms niet!	241
TEGENWICHT	Militair wapentuig, gewoon van het balkon	284
GASTCOLUMN	Reservist, (g)een vrijwilliger	286
BOEKEN	Opstand van de Georgiërs op Texel en The Dragons and the Snakes	288
RETROSPECTATOR	'Anti-Duits gestook uit onzuivere bron'	294
ANDERE OGEN	Flinterdunne grenzen	296

De (dis)continuïteit van de militaire eed

Karishma Chafekar*

*'Let us once lose our oaths to find ourselves,
Or else we lose ourselves to keep our oaths.'*¹

– William Shakespeare

De Nederlandse militaire eed heeft een lange traditie en gaat gepaard met veel symboliek en betekenisvolle rituelen. In de eed wordt van militairen verlangd dat zij, boven op de belofte om gehoorzaam te zijn aan de wetten, trouw zweren of beloven aan de koning. De wetten stellen, in artikel 42 van de Grondwet, dat de koning en de ministers de regering vormen (de Kroon).² De regering heeft het oppergezag over de krijgsmacht (artikel 97 lid 2), waarmee ondergeschiktheid aan de regering wordt uitgedrukt. Het doel daarvan is dat de krijgsmacht niet zo machtig wordt dat ze de democratische rechtsstaat ondermijnt. Staatsrechtelijk kan de tekst van de eed wellicht kloppen, maar niet vanuit *speech act theory*. Dit artikel gaat over het gebruik van taal in de militaire eed, met als doel erachter te komen waarom en met welke intentie de koning apart benoemd wordt in de militaire eed.

We're unique among militaries. We do not take an oath to a King or a Queen; a tyrant or dictator; we do not take an oath to an individual. No, we do not take an oath to a country, a tribe or a religion. We take an oath to the Constitution.³ De Chairman of the Joint Chiefs of Staff van de VS, generaal Mark Milley, sprak deze woorden medio november 2020 uit.

Dit was kort nadat bleek dat Donald Trump niet herkozen was als president en hij dit nog niet accepteerde. Milley gaf een belangrijk signaal. Mocht president Trump zich niet neerleggen bij de uitslag van de Amerikaanse verkiezingen en weigeren het ambt over te dragen aan president-elect Joe Biden, dan hoefde hij, ondanks zijn functie als opperbevelhebber, niet automatisch te rekenen op de steun van de krijgsmacht om hem in die positie te handhaven. Op 4 januari 2021 onderstreepten tien voormalige Amerikaanse defensie-ministers dit.⁴ De krijgsmacht dient de grondwet en de democratische rechtsstaat en niet een persoon in de vorm van een president. De woorden van Milley en de voormalige defensie-ministers leken haast profetisch toen president Trump op 6 januari 2021 tijdens een speech en via sociale media zijn aanhangers aanmoedigde om bij het Capitool te demonstreren, dat zij uiteindelijk bestormden en binnendrongen.


* Karishma Chafekar is docente Engels KIM/KMA. Zij werkt bij het TalenCentrum Defensie (TCD) van de Nederlandse Defensie Academie in Breda.

1 William Shakespeare, *Love's Labour's Lost*, act 4, scene 3, ll. 335-336.

2 De Nederlandse Grondwet. Zie: <https://maxius.nl/grondwet/hoofdstuk2/paragraaf2>.

3 'Hoogste legergeneraal: wij leggen eed af aan grondwet, niet aan persoon', in: *NRC Handelsblad*, 13 november 2020. Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/11/13/hogste-legergeneraal-wij-leggen-ee-af-aan-grondwet-niet-aan-persoon-a4019931>.

4 'All 10 living former defense secretaries: Involving the military in election disputes would cross into dangerous territory', in: *The Washington Post*, 3 januari 2021. Zie: https://www.washingtonpost.com/opinions/10-former-defense-secretaries-military-peaceful-transfer-of-power/2021/01/03/2a23d52e-4c4d-11eb-a9f4-0e668b9772ba_story.html.



*Militairen van de Koninklijke
Militaire School Luchtmacht
(KMSL) vliegbasis Woensdrecht
worden beëdigd op het Ouwe
Raedthuysplein in Hoogerheide*

FOTO MCD, VALERIE KUYPERS

Het is niet vanzelfsprekend dat Europa, of Nederland, een situatie als op Capitol Hill bespaard blijft. De voorzitter van de Nederlandse Tweede Kamer besloot immers niet voor niets om de beveiliging van de Eerste en Tweede Kamergebouwen nog eens stevig onder de loep te nemen.⁵ Welke rol de krijgsmacht in een dergelijke situatie speelt om het staatshoofd in zijn positie te handhaven is een delicate kwestie.

Natuurlijk, het Amerikaanse democratische systeem verschilt wezenlijk van het onze. Echter, in beide gevallen leggen militairen een eed of belofte af. Dit is logisch in een organisatie die, als de regering een beroep doet op de krijgsmacht, gelegitimeerd gebruik van geweld kan maken. Maar wat staat er eigenlijk in die militaire eed, wat wordt ermee bedoeld en wat impliceert de tekst – zeker als de rechtsstaat onder druk staat? Is het niet vreemd dat militairen trouw aan de koning uitspreken?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden, is het nodig te begrijpen hoe taal wordt gebruikt in de eed of belofte. Volgens John Austin⁶ gaat taal veel verder dan het coderen, zenden, decoderen en het ontvangen van boodschappen of kennis.⁷ Taal gaat over handelingen, over wat John Searle noemt ‘intentionaliteit’.⁸ Als je, bijvoorbeeld, je excuses aanbiedt, iets belooft, of orders geeft, dan heb je tegelijkertijd met een bepaalde intentie een handeling verricht. Austin en Searle noemen dit ‘speech act’.

Vanuit *speech act theory* betekent het afleggen van een eed of het maken van een belofte van trouw dat je een ‘transactie van trouw’ maakt. Terwijl je iets zegt, handel je. Je verplicht jezelf tot een serieuze verbintenis. Welke gevolgen heeft dit? Waarom wordt eigenlijk trouw gezworen aan de koning? Wat betekent het als je belooft de wetten te gehoorzamen als militair? Wat betekent het als je je onderwerpt aan de krijgsmacht? *Speech act theory* ontleedt als het ware de gevolgen van het uitspreken van bepaalde woorden en met welke intentie dat gedaan wordt.

Dit artikel gaat over de effecten en gevolgen van het uitspreken van de eed. Centraal staat de vraag: ‘Welke transactie komt tot stand door in de militaire eed trouw te zweren aan de koning, boven op de gehoorzaamheid aan de wetten?’

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, wordt eerst naar *speech act theory* gekeken om vervolgens de intentie te kunnen duiden van de eed en het uitspreken ervan door militairen. Doel is de gevolgen hiervan te begrijpen. Dit artikel beperkt zich tot de eed voor militairen (wapendragers), die verschilt van de eed voor burgerambtenaren bij Defensie, omdat er hogere eisen worden gesteld aan de loyaliteit van militairen: ze moeten loyaal zijn aan de rechtsstaat, aan hun missie en aan elkaar. Vooral de gevolgen van het trouw zweren aan de koning boven op de eerbiediging van de wetten wordt onder de loep genomen aan de hand van *speech act theory*. De monarchie als staatsvorm staat in dit artikel buiten kijf.

Speech act theory

Speech act theory is een taal filosofische benadering die analyseert hoe taal in een bepaalde context wordt gebruikt. *Speech acts* zijn *statements* (beweringen), waarin door het uitspreken van woorden een handeling tot stand komt met een zeker doel. Austin heeft *speech acts* uitgebreid ontleed in *How to Do Things with Words*.⁹ John Searle heeft in *Intentionality*¹⁰ aangetoond dat in *speech acts* een intentionaaliteit wordt uitgesproken – een mentale toestand

5 ‘Voorzitter Arib wil extra onderzoek beveiliging Tweede Kamer’, NOS, 7 januari 2021. Zie: <https://nos.nl/artikel/2363422-voorzitter-arib-wil-extra-onderzoek-beveiliging-tweede-kamer.html>.

6 John Austin was de grondlegger van het begrip ‘speech act’ en heeft dit geanalyseerd in *How to do things with words* (Cambridge, Harvard University Press, 1975). Dit is een verzameling van zijn lezingen over *speech acts* aan Harvard University in 1955.

7 J. Anderson, *Applying Speech Act Theory to Regional Integration*, 3 januari 2018. Zie: http://www.shd.chiba-u.jp/glblcrss/Discussion_Papers/pdf/Applying_Speech_Act_Theory_and_Regional_Integration.pdf.

8 John Searle heeft het fenomeen ‘intentionaliteit’ in *speech acts* aangetoond in onder andere ‘A Classification of Illocutionary Acts’, in: *Language in Society* 5 (1976) (1) en *Intentionality: an essay in the philosophy of mind* (Cambridge, Cambridge University Press, 1983).

9 Austin, *How to Do Things with Words*.

10 Searle, *Intentionality*, 12.

(zoals overtuiging, verlangen of intentie) die op een bepaalde manier is gericht op objecten of inhoud.¹¹

Een speech act bestaat volgens Austin uit drie elementen: locuties, illocuties en perlocuties. ‘Ik heb dorst’ is een voorbeeld van een speech act. Het locutieve deel is niets meer dan het gebruik en het uitspreken van de woorden; een directe taalhandeling. Het illocutieve element gaat over de intentie van de spreker in het uitspreken van de woorden om iets te drinken te krijgen van iemand; een indirecte taalhandeling. Het perlocutieve element gaat over het effect op de toegesprokene: iemand staat op om een glas water te halen. Deze drie aspecten samen vormen de speech act.

Austin merkt verder op dat niet alle statements ‘waar’ of ‘niet waar’ zijn. Er zijn ook statements die noch waar, noch onwaar zijn. *Commissive* speech acts,¹² zoals de huwelijksbelofte, zijn hiervan een voorbeeld. Door uit te spreken ‘Ja, ik wil’ is het huwelijk niet beschreven of gerapporteerd, noch waar of niet waar, maar komen de juridische en ethische verplichtingen aan je partner direct tot stand. Volgens Austin zijn er zes voorwaarden voor een geslaagde speech act, zie Figuur 1.¹³

Als er een schending heeft plaatsgevonden in de eerste vier voorwaarden is de beoogde handeling *niet* tot stand gekomen. Als je bijvoorbeeld opnieuw de huwelijksbelofte aflegt terwijl je nog getrouwd bent, is de verbintenis niet tot stand gekomen en dus niet rechtsgeldig.

Als de laatste twee voorwaarden zijn geschonden heeft de handeling wél plaatsgevonden, maar is de speech act zélf onoprecht. Een belofte doen, maar die uiteindelijk niet uitvoeren, of niet eens de intentie hebben die na te komen, illustreert dit.

Searle gaat dieper in op intentionaliteit in het illocutieve element van de speech act. Als je iets belooft of zweert, dan uit je *een* intentie om iets te doen. Intentionaliteit kent vier eigenschappen. De eerste eigenschap is de propositionele inhoud. Deze beschrijft waar de intentie zich op

(1) Er moet een aanvaarde conventionele procedure met een bepaald conventioneel effect bestaan, die het uitspreken van bepaalde woorden, door bepaalde personen, in bepaalde omstandigheden omvat, en voorts moeten (2) de bijzondere personen en omstandigheden in een bepaald geval geschikt zijn voor het invoeren van de bijzondere procedure waarop een beroep wordt gedaan.

De procedure moet door alle deelnemers zowel (3) correct als (4) volledig worden uitgevoerd.

(5) Wanneer, zoals dikwijls het geval is, de procedure is bestemd om te worden gebruikt door personen die bepaalde gedachten of gevoelens hebben, of om een bepaalde gedraging van een deelnemer teweeg te brengen, moet een persoon die aan de procedure deelneemt en zich erop beroept, daadwerkelijk die gedachten of gevoelens hebben, en moeten de deelnemers voornemens zijn zich zo te gedragen en (6) zich vervolgens ook daadwerkelijk zo gedragen.

Figuur 1 De zes voorwaarden voor een geslaagde speech act

richt. In ‘ik verlang naar een glas water’ heeft de spreker een bepaalde houding tegenover de propositie, het glas water. Die propositie is de inhoud van de mentale toestand: het verlangen ernaar.

De tweede eigenschap gaat over de aanpassingsrichtingen, waarbij dit artikel zich beperkt tot hoe dit zit in beloftes.¹⁴ Het komt erop neer dat, als je eenmaal iets belooft, de belofte onherroepelijk is. Je kunt de woorden van de belofte niet meer aanpassen, maar je moet de wereld vormen naar de belofte.¹⁵ Dit heet de *wereld-naar-geest* aanpassingsrichting. Vergelijk het met een boodschappenlijstje dat je hebt gekregen. In de supermarkt – de wereld – werk je het lijstje af door producten te kopen, en niet andersom. De lijst die je hebt gekregen (de belofte), moet je waarmaken.

11 J. Veldeman, ‘Intentionaliteit en het menselijk handelen’, in: *de Uil van Minerva*, 1 oktober 2015. Zie: <https://ojs.ugent.be/deuilvanminerva/article/download/1555/1564/>.

12 Commissives zijn een van de vijf soorten speech acts. Zie Searle, ‘A Classification of Illocutionary Acts’, 11.

13 Austin, *How to Do Things with Words*, 14-15.

14 Searle, ‘A Classification of Illocutionary Acts’, 10.

15 Searle, *Intentionality*, 7.

De derde eigenschap is de psychische modaliteit, die de relatie weergeeft tussen de houding van de spreker (gevoelens) ten opzichte van de inhoud van de zin. Als je bijvoorbeeld belooft de afwas te doen, *uit* je *een* intentie. Echter, zegt Searle, hoeft je de specifieke intentie om af te wassen niet per se te *hebben*. Je mag gerust je eigen morele kompas volgen en bijvoorbeeld liegen. Alleen kun je je dan afvragen wat de waarde is van zo'n belofte.

De laatste eigenschap zijn de bevredigingsvoorwaarden. Als je bijvoorbeeld zegt 'ik beloof de afwas te doen' wordt alleen aan de mentale toestand van de intentie om af te wassen voldaan als daadwerkelijk de vaat wordt gedaan. De intentie moet dus in lijn zijn met de handeling. De intenties bepalen dus de bevredigingsvoorwaarden.¹⁶

De eed en de belofte

Hoe zit het met de eed die door militairen wordt uitgesproken? Welke intentie zit hierachter en welk doel dient die?

De huidige militaire eed vindt zijn oorsprong in het Koninklijk Besluit van 26 februari 1814. De militaire eed luidde toen: 'Ik zweer trouw aan den Souvereinen Vorst, gehoorzaamheid aan de wetten en onderwerping aan de krijgstucht'.¹⁷ Een jaar later riep 'Souverein Vorst' Willem I zichzelf tot 'Koning' uit en werden de woorden in de eed hieraan aangepast.¹⁸ De eed uit 1815 werd alleen door officieren uitgesproken. Vanaf 1982 legt *iedere* vrijwillig dienende militair, krachtens het Algemeen Militair Ambtenaren Reglement, dezelfde eed af: 'Ik zweer (beloof) trouw aan de Koning, gehoorzaamheid aan de wetten en onderwerping aan de krijgstucht. Zo waarlijk helpe mij God almachtig (Dat belooft ik)'.¹⁹



FOTO U.S. AIR NATIONAL GUARD, BRYAN MYHR

Om de eed te toetsen aan speech act theory, moet eerst de betekenis van de woorden in de tekst worden ontleed. De eed bestaat uit twee delen. Het eerste deel begint met of 'ik zweer', of 'ik belooft' trouw aan de koning. In de context van de eed voor militairen betekent 'zweren' volgens *Van Dale* dat je iets plechtig belooft, namelijk dat je 'zweert' (=plechtig belooft) trouw te zijn aan de koning, 'zweert' gehoorzaam te zijn aan de wetten en 'zweert' je te onderwerpen

16 Ibidem, 10-11.

17 G.A. Geerts, 'De eed in historisch perspectief', in: *Militaire Spectator* 151 (1982) (8). Zie: <https://www.militairespectator.nl/sites/default/files/bestanden/uitgaven/1982/1982-0365-01-0094.PDF>.

18 '16 maart 2015: de echte "verjaardag" van het koningschap', *Parlement.com*. Zie: https://www.parlement.com/id/vjs2gly3mswl/16_maart_2015_de_echte_verjaardag_van.

19 Algemeen Militair Ambtenaren Reglement, art. 126a.



Militairen van de Amerikaanse National Guard bewaken het Capitool in januari 2021. De rol van de krijgsmacht bij het eventueel handhaven van een staatshoofd in zijn positie is een delicate kwestie

aan de krijgstucht.²⁰ Volgens *Van Dale* betekent beloven in de context van de eed 'iets toezeggen'. In het geval van de eed 'zegt' de eed-aflieger dus 'toe' trouw te zijn aan de koning. Met 'trouw' wordt volgens *Van Dale* bedoeld dat je iemand niet verlaat, ook niet onder moeilijke omstandigheden, en dat je je plichten nauwgezet vervult. Het tweede deel van de militaire eed zet de transactie van trouw, gehoorzaamheid en onderwerping in werking door de voorgaande

elementen te 'beloven' of te bekrachtigen met 'Zo waarlijk helpe mij God almachtig' – een taalconstructie uit de middeleeuwen.²¹

20 *Van Dale*, zie: https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/zweren#.X_ylti9h1N0.

21 'Zo waarlijk helpe mij God almachtig', *Genootschap Onze Taal*. Zie: <https://onzetaal.nl/taaladvies/zo-waarlijk-helpe-mij-god-almachtig/>.



AFBEELDING RIJKSMUSEUM

Johan Rudolf Thorbecke. Onder zijn leiding werd in 1848 de Grondwet herzien, waarbij de koning een grondwettelijk instituut werd, onschendbaar en onder verantwoordelijkheid van de ministers

Het interessantste in het eerste deel van de eed is wat er met ‘de Koning’ wordt bedoeld en waarom dit woord in de eed met een hoofdletter wordt geschreven. Volgens *Van Dale* kan het woord ‘koning’ onder andere betekenen ‘vorst die over een koninkrijk regeert’.²² Volgens de Nederlandse Taalunie gebruiken we een hoofdletter om bijzonder respect uit te drukken.²³ De precieze betekenis van ‘de Koning’ in de eed blijft ambigu: tegenwoordig is de koning een ambtsdrager en niet een vorst die over een koninkrijk regeert. De reden waarom de uitdrukking onduidelijk is, is dat de relatie tussen de semantische en de lexicale betekenis²⁴ geen waterdichte dekkingsgraad heeft. We moeten daarom kort naar de staatsrechtelijk-historische context kijken.

In *The King's Two Bodies* legt Ernst Kantorowicz²⁵ uit dat de koning als het ware twee lichamen heeft en de betekenis van de koning in het staatsbestel tweeledig is: de koning als persoon (*the body natural*) en als belichaming van het publieke bestel (*the body politic*).²⁶ De koning had in de grondwet van 1815 nog veel macht. Zijn ministers hadden de rol van adviseur en voerden zijn besluiten uit zonder er verantwoordelijkheid voor te dragen.²⁷ Het lijkt erop dat in de militaire eed uit 1815 de koning als persoon wordt bedoeld, omdat trouw aan de koning nadrukkelijk wordt uitgesproken naast de gehoorzaamheid aan de wetten. In 1815 waren die positie van de vorst en de beleving van de monarchie aanzienlijk anders. De vorst had in artikel 59 van de grondwet van 1815 het ‘oppergezag over de vloten en legers’.²⁸ Dit kan impliceren dat militairen aan de koning persoonlijk trouw zwoeren en daarom ‘Koning’ met een hoofdletter geschreven werd in de eed. In de aanloop naar de grondwetsherziening van 1848, onder leiding van Thorbecke, bestonden binnen het officierskorps twee kampen. Liberalere militairen uit onder andere Breda en Maastricht hadden petitities ingediend om onder andere de officierseed eenduidig te maken en alleen trouw te zweren aan de grondwet.²⁹ Het meer behoudende deel van het officierskorps wees deze zienswijze volledig af en hield vast aan de opvatting dat de officier trouw zwoer aan de ‘persoon des konings’.³⁰ De tweede groep trok

aan het langste eind.³¹ In de grondwet van 1848 wordt de koning een grondwettelijk instituut en wordt hij onschendbaar, de ministers zijn verantwoordelijk.³² Vanaf dat moment moet de rol van de koning anders worden geïnterpreteerd. De koning wordt als het ware een symbool van het wettig gezag – een *body politic*. Zijn oppergezag³³ over de vloten en legers wijzigt slechts symbolisch, de koning heeft het ‘oppergezag over zee- en landmacht’.³⁴ Pas in de grondwet van 1983 wijzigde het oppergezag: ‘de regering heeft het oppergezag over de krijgsmacht’. Hoewel de rol van de koning in het staatsbestel wijzigde, bleef de eed sinds 1815 onveranderd, wat een spanningsveld oplevert in de bewoording.

Vervolgens wordt ‘gehoorzaamheid aan de wetten’ gezworen of beloofd. ‘Gehoorzaamheid’ betekent volgens *Van Dale* dat je bereid bent

22 *Van Dale*.

23 ‘16.7 Hoofdletter uit respect’, *Taalunie*. Zie: <https://woordenlijst.org/leidraad/16/7>.

24 Semantiek gaat over de betekenis achter de woorden, lexicologie gaat over de woordenschat.

25 Ernst Kantorowicz was een historicus en een autoriteit op middeleeuwse en vroegmoderne ideologieën over de relatie tussen koningschap en staat.

26 E.H. Kantorowicz, *The King's Two Bodies* (Princeton University Press 1957) 7.

27 De Nederlandse Grondwet, artikel 24: Koningschap. Zie: <https://www.nederlandsrechtstaat.nl/module/nlrs/script/viewer.asp?soort=commentaar&artikel=24>.

28 De Nederlandse Grondwet, artikel 68: Oppergezag over de krijgsmacht. Zie: https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi70cbijybxh/artikel_68_oppergezag_over_de.

29 B. Schoenmaker, *Burgerzin en Soldatengeest* (Boom Amsterdam, 2009) 49.

30 Schoenmaker, *Burgerzin en Soldatengeest*, 50.

31 In 1849 is bij het aantreden van koning Willem III nog een poging gedaan door luitenant Stieltjes om de officierseed te beperken tot trouw aan de Grondwet. In 1840 stond namelijk nog in de eed ‘Trouw aan koning Willem II’ terwijl koning Willem III zou aantreden. Minister van Defensie Voet maande alle officieren de eed opnieuw af te leggen voordat koning Willem III zelf de eed op de Grondwet had afgelegd. Stieltjes vroeg wegens gewetensbezwaren om uitstel van de militaire eedaflegging totdat de Tweede Kamer duidelijkheid had gegeven over het verkrijgen van een eenduidige eedsformule die congruent was met de grondwetswijziging. Stieltjes werd uiteindelijk door Voet ontslagen. Zie Schoenmaker, *Burgerzin en Soldatengeest*, 50-51.

32 Door deze wijziging wensten liberale officieren in 1848 van de krijgsmacht een zuiver nationale instelling te maken in plaats van een vorstelijke door naast de eed ook de oranje vaandels te vervangen door de driekleur. Zij vroegen zich bijvoorbeeld af waarom de marine voer onder de nationale vlag en de landmacht marcheerde ‘onder de kleuren van eene dynastie’. Zie Schoenmaker, *Burgerzin en Soldatengeest*, 56.

33 Niet te verwarren met ‘opperbevel’ dat bijvoorbeeld lag bij de zoon van koning Willem I, Willem II, in 1815.

34 J.P. Duyverman, ‘Na de strijd. Grondwet, krijgsmacht, Koninklijk oppergezag’, in: *Militaire Spectator* 151 (1982) (9). Zie: <https://www.militairespectator.nl/sites/default/files/bestanden/uitgaven/1982/1982-0385-01-0103.PDF>.



De militaire eed heeft sinds 1815 een vaste woordformule en de procedure en het protocol van elk krijgsmachtdeel worden gevolgd bij het uitspreken ervan. Militairen zweren of beloven met de hand aan het vaandel of standaard van hun moedereenheid

bevelen op te volgen.³⁵ In de context van de eed komt het erop neer dat militairen zweren of beloven bereid te zijn om te handelen naar ‘de wetten’, kennelijk inclusief de Grondwet, waarin de koning als instituut al is vereeuwigd.

In het derde element van de eed zweert of belooft de militair ‘onderwerping aan de krijgstucht’. Het betekent dat de militair zich overgeeft aan de krijgstucht en zich ernaar gedraagt, zoals vastgelegd in de Wet Militair Tuchtrecht.³⁶ Het tuchtrecht handhaaft de orde en discipline binnen de krijgsmacht.

Observaties

Met het uitspreken van de eed gaan militairen een verbintenis aan waarbij ze trouw zweren of

beloven aan de koning, gehoorzaamheid aan de wetten en onderwerping aan de krijgstucht. Deze (*commissive*) speech act bestaat uit: locuties, illocuties en perlocuties.

De locutie is puur het *gebruik* van woorden om een boodschap over te dragen, in dit geval de feitelijke woorden van de militaire eed.

De illocutie is de handeling die de spreker *voornemens* is uit te voeren. Het gaat alleen om de *intentie* van de boodschap in de militaire eed, die volgens Searle aan de vier eerdergenoemde eigenschappen moet voldoen. (1) De propositionele inhoud in de speech act van de militaire eed is: trouw aan de koning, gehoorzaamheid aan de wetten en onderwerping aan de krijgstucht. (2) Omdat de eed een ‘commissive speech act’ is, is het uitspreken van de eed onherroepelijk. Aan de tekst kan daarna niet getornd worden, de militair moet zich gedragen naar datgene wat hij in de eed gezworen of beloofd heeft. In deze wereld-naar-geest-aanpassingsrichting is het dus aan de militair om de wereld te vormen naar wat hij heeft beloofd of

35 Van Dale. Zie: https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/gehoorzaam#.X_yJ4y9h1N0.

36 ‘Wet militair tuchtrecht’. Zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0004788/2020-04-01>.

gezworen in de eed, en niet andersom. (3) Het uitspreken van de woorden van de eed gaat gepaard met het uiten van een intentionele toestand – psychische modaliteit. Er is een bepaalde houding ten opzichte van de inhoud van de eed. (4) Om aan de bevredigingsvoorwaarden te kunnen voldoen moet de militair oprecht de intentie hebben te handelen in lijn met de uitgesproken woordformule (de eed). Anders gezegd: als de eed onoprecht is uitgesproken, dan is weliswaar aan de juridische voorwaarden voldaan en een verbintenis aangegaan, maar intentioneel stelt het niks voor.

De perlocutie gaat over het *resultaat* van de handeling, dus wat daadwerkelijk is bereikt met de speech act oftewel het uitspreken van de eed. Zoals eerder aangegeven, moet een succesvolle speech act volgens Austin aan zes voorwaarden voldoen (zie Figuur 1).

De eerste voorwaarde stelt dat er een geaccepteerde conventionele procedure moet bestaan, zoals een vaste woordformule met een specifieke procedure en protocol. In lijn hiermee ligt de tweede voorwaarde, die zegt dat de omstandigheden juist moeten zijn om de eed uit te (kunnen) spreken. Ten aanzien van de militaire eed is er sinds 1815 een vaste woordformule en worden de procedure en het protocol van elk krijgsmachtdeel gevolgd bij het uitspreken ervan.³⁷ Zo zweren of beloven militairen met de hand aan het vaandel of standaard van hun moedereenheid³⁸ en wordt de eed of belofte afgenomen door de commandant.

In de derde voorwaarde moet de procedure *correct*, en in de vierde *compleet* uitgevoerd worden door degene die de eed uitspreekt: de militair spreekt de eed zonder fouten of onderbrekingen uit en werkt de speech act volledig af.³⁹ In zijn boek *A Promised Land* beschreef de voormalige Amerikaanse president Barack Obama een interessante situatie.⁴⁰ Chief Justice Roberts struikelde over de woorden van de presidentiële ambtseed met als gevolg dat Obama ook vergissingen maakte in het uitspreken van de woorden. Het gebrek in de eedaflegging was kennelijk van zo'n grote orde, dat die de volgende dag, zonder publiek, opnieuw werd gedaan.⁴¹

De vijfde voorwaarde stelt dat de intentie waarmee de eed wordt uitgesproken oprecht moet zijn. Rituelen en symboliek – zoals het zweren met de hand aan het vaandel – versterken emoties en daarmee de intentie. Ze zijn van belang om de verbintenis met de krijgsmacht te symboliseren en onderstrepen loyaliteit en verantwoordelijkheid. Zeker als het bij militairen 'erop aan komt', kunnen dergelijke emoties het verschil maken. Hoe belangrijk deze gevoelens zijn, bleek toen koning Willem-Alexander tijdens zijn staatsbezoek aan Indonesië in maart 2020 zijn excuses aanbood voor het Nederlandse geweld in de voormalige kolonie.⁴² De emoties liepen hoog op toen de koning als staatshoofd – aan wie (of waaraan) met een bepaalde intentionele toestand trouw is gezworen – excuses aanbood voor de daden van de militairen. De Indië-veteranen vonden echter dat ze destijds met de beste intenties hadden gehandeld, volgens de instructies van de regering, en konden zich niet vinden in de excuses.⁴³ Het uitspreken van de militaire eed is dus niet louter het uitspreken van een (juridische) formule, intenties moeten meegenomen worden bij het zo toekomstbestendig mogelijk formuleren ervan.

Ten slotte moeten militairen de intentie die meekomt met het uitspreken van de eed ook kunnen en willen vertalen in hun gedrag. Het

37 In hoofdstuk 18 Ceremonieel en Protocol van Defensiepublicaties is in detail de procedure van de militaire beëdiging vastgelegd, zie: https://puc.overheid.nl/mp-bundels/doc/PUC_41859_10/1.

38 'Betekenis van vandel en standaarden', ministerie van Defensie. Zie: <https://www.defensie.nl/onderwerpen/vandel-en-standaarden/betekenis-van-vandel-en-standaarden>.

39 Uit praktische overwegingen spreken militairen tegenwoordig alleen de laatste zin uit. Soms vindt dit zelfs plaats op marktpleinen om symbolisch midden in de maatschappij de beëdiging te laten plaatsvinden, waarbij civiele autoriteiten aanwezig (kunnen) zijn.

40 B. Obama, *A Promised Land* (Penguin Random House UK, 2020) 230.

41 'After fumbled oath, Roberts and Obama leave little to chance', *Reuters*, 18 januari 2013. Zie: <https://www.reuters.com/article/us-usa-inauguration-roberts-idUSBRE90H16L20130118>.

42 'Wel koninklijke excuses bij bezoek Indonesië, wat betekenen ze?', *NOS*, 15 maart 2020. Zie: <https://nos.nl/artikel/2327154-wel-koninklijke-excuses-bij-bezoek-indonesie-wat-betekenen-ze.html>.

43 De reactie van KNIL-veteraan en marinier John Bruininga was exemplarisch. Zie: Anne-Lot Hoek, 'Een stap naar meer ruimhartigheid', in: *De Groene Amsterdammer*, 19 maart 2020. Zie: <https://www.groene.nl/artikel/een-stap-naar-meer-ruimhartigheid>.

De regering heeft het oppergezag over de krijgsmacht

spanningsveld in de tekst van de eed – het separaat trouw zweren aan de koning boven op de wetten, waarin de koning als instituut reeds verankerd is – kan daarom gevolgen hebben voor hoe de militair ermee omgaat. De grondwettelijke taken van de krijgsmacht (artikel 97) zijn het verdedigen en beschermen van de belangen van het koninkrijk en het handhaven en bevorderen van de internationale rechtsorde. Deze vertalen zich naar drie hoofdtaken:

- beschermen van het eigen grondgebied en dat van bondgenoten;
- bevorderen van de (internationale) rechtsorde en stabiliteit;
- leveren van bijstand bij rampen en crises.⁴⁴

44 'Wat doet Defensie?', ministerie van Defensie. Zie: <https://www.defensie.nl/onderwerpen/overdefensie/het-verhaal-van-defensie/wat-doet-defensie>.

45 De Nederlandse Grondwet, artikel 97. Zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001840/2018-12-21#Hoofdstuk5>.

46 'Wat doet Defensie?', ministerie van Defensie. Zie: <https://www.defensie.nl/onderwerpen/overdefensie/het-verhaal-van-defensie/wat-doet-defensie>.

47 Er is een discrepantie in de beschrijving van de hoofdtaken tussen wat de rijksoverheid stelt op haar website (<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/krijgsmacht/taken-van-de-krijgsmacht>) en het ministerie van Defensie. De Rijksoverheid zet 'internationale' in 'internationale rechtsorde' bijvoorbeeld *niet* tussen haakjes.

48 Politiewet 2012. Zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0031788/2020-07-01#Hoofdstuk5>.

49 Kantorowicz vond dit fenomeen, ondanks zijn uitgebreide onderzoek in *The King's Two Bodies* over het koningschap, wonderlijk. Hij schrijft bijvoorbeeld in zijn boek op blz. 273: 'Undoubtedly the concept of the "king's two bodies" *camouflaged* a problem of continuity.' Zie verder: <https://hedghehogreview.com/issues/eating-and-being/articles/the-kings-two-bodies-and-the-crisis-of-liberal-modernity>.

De tweede hoofdtak is een interessante. Bij de grondwetswijziging van 2000 werd het bestaan van de krijgsmacht aangevuld met de 'handhaving en de bevordering van de internationale rechtsorde'.⁴⁵ Echter, het ministerie van Defensie zet het woord 'internationaal' tussen haakjes (bijvoorbeeld op zijn website),⁴⁶ wat impliceert dat de krijgsmacht ook als hoofdtak heeft de *nationale* rechtsorde en stabiliteit te bevorderen.⁴⁷ Dit is tevens vastgelegd in hoofdstuk 5 van de Politiewet, dat bepaalt dat de politie in bijzondere gevallen een beroep op bijstand kan doen op de Koninklijke Marechaussee en andere delen van de krijgsmacht voor de 'strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde'.⁴⁸ Wat gebeurt er bijvoorbeeld als – theoretisch – de koning van militairen verlangt hem in zijn positie te handhaven, terwijl de regering en volksvertegenwoordiging daar anders over denken? In deze casus zou de koning niet alleen de eed die hijzelf in 2013 conform artikel 32 van de Grondwet heeft afgelegd verbreken, maar tevens de constitutionele orde. Hij zou dan niet meer de verpersoonlijking van de staat zijn (the body politic), maar het fysieke individu (the body natural).⁴⁹ Deze vraag is interessant in het kader van de woorden van generaal Milley. Als de woorden van de Nederlandse eed letterlijk genomen worden, dan zijn die in de huidige tijd op z'n minst bijzonder te noemen.

Beschouwing

Op basis van Austin en Searle kan de eed vanuit verschillende invalshoeken bekeken worden. Het is fundamenteel dat de eed als speech act succesvol moet zijn: alleen dan kan je de woorden waarmaken. Als we kijken naar de eed zijn er drie spanningsvelden. Ten eerste is er discrepantie in de woordformule (locutie). Onduidelijk is wat de intentie is van het separaat trouw zweren of beloven aan de koning boven op de wetten, waarin de rol en positie van de koning al geregeld is. Ten tweede is het cruciaal dat intenties van de eedaflegger in lijn zijn met de woorden van de eed (illocutie). De eed moet dus zodanig geformuleerd worden dat militairen hun verantwoordelijkheid en taak erin herkennen. Ten derde moet de woordformule dusdanig

opgesteld zijn dat de eedaflegger deze, samen met zijn intenties, kan vertalen in zijn gedrag (perlocutie).

De militaire eed heeft een vaste woordformule en een letterlijke tekst. De geconstateerde discrepantie in de woordformule is vanuit speech act gezien ambigu, en daardoor verwarrend. Aan de ene kant is er sprake van woordovertoolligheid, omdat de koning als instituut reeds is verankerd in de wetten. Aan de andere kant: waaraan zweert de militair nu trouw, aan de koning als persoon of aan de koning als de belichaming van het staatsbestel – dat al sinds 1848 geregeld is in de Grondwet?⁵⁰ Als het slechts gaat om de belichaming van de wetten, kan in de eed ook volstaan worden met, ‘Ik zweer of beloof trouw aan de Koning en onderwerping aan de krijgstu-ucht’. Daarnaast vond er in 1983 een grondwetswijziging plaats die de regering, in plaats van de koning, het oppergezag gaf over de krijgsmacht. Er is toen ook ter sprake gekomen wat deze wijziging voor de eedformule zou moeten of kunnen betekenen. Het zou logisch zijn geweest dat de zinsnede ‘trouw aan de koning(in)’ mee had moeten veranderen in ‘trouw aan de regering’, maar dat is niet gebeurd, omdat veel officieren grote waarde hechtten aan een nauwe en zichtbare band met het koningshuis.⁵¹ Mede dankzij de lobby van het Werkcomité Grondwetswijziging 1980 van onder andere de Federatie van Nederlandse Officieren (FVNO) kreeg deze wens gehoor.⁵² Met een wat gepoldeerde oplossing hielden vele militairen het gevoel trouw te zweren aan de persoon van de koning en daarmee aan het door hen gekoesterde huis van Oranje. Een quickscan onder een beperkte groep cadetten, adelborsten, officieren en eedafnemers geeft een eerste indruk dat de meningen over het thema nogal uiteenlopen.⁵³ In dat licht is het tevens interessant op te merken dat in de dagorder van de voormalige Commandant der Strijdkrachten, luitenant-admiraal Rob Bauer, op 15 april jl. te lezen valt dat hij kiest voor het woord ‘staatshoofd’ (en niet ‘koning’) in het deel waarin hij beschrijft dat hij in 1985 de eed had afgelegd.⁵⁴

Het deel ‘gehoorzaamheid aan de wetten’ kan vollediger. De politie heeft, bijvoorbeeld, zowel

de Grondwet als de overige wetten in de eed opgenomen.⁵⁵ Niet alle regels van constitutionele aard staan in de Grondwet geformuleerd.⁵⁶ En niet alle wetten gaan over het staatsbestel. Het benoemen van ‘de wetten’ verdient dus een aparte vermelding, naast de Grondwet. Deze combinatie verkleint de ambiguïteit in de politie-eeed en vergroot de eenduidigheid. Ten aanzien van de onderwerping aan de krijgstu-ucht is deze combinatie in zoverre relevant voor speech act theory dat zij ‘ten dienste staat van de handhaving van de interne orde binnen de krijgsmacht’.⁵⁷ Een bepaald gedrag wordt daarmee eenduidig afgedwongen.

In het recht gaat het om het ontstaan van een rechtsgevolg bij het uitspreken van de eed. Met het correct en compleet afleggen van de eed is een militair, los van de intentie, een verbintenis aangegaan. Hij hoeft dus niet per se te menen wat hij uitspreekt. Juridisch gezien is het correct, maar intentioneel waardeloos. Het basisprincipe van een eed of belofte is dat je meent wat je uitspreekt. Als je de woorden niet

- 50 Het is overigens opvallend dat het tot aan 1992 kennelijk niet nodig was voor Kamerleden trouw te zweren aan de koning. Dit staat ook in de Grondwet in artikel 60. De betekenis van de koning is voor hen toch niet anders dan voor militairen, advocaten of burgerambtenaren, die ook trouw beloven aan de koning in hun eed? De Wet beëdiging ministers en leden Staten-Generaal uit 1992 verlangde van Kamerleden, tot op de dag van vandaag, alsnog trouw aan de koning boven op de Grondwet. Over de noodzakelijkheid van het benoemen van de koning in de eed valt op z'n minst te twisten. Zie: ‘De Grondwet zegt niets over eed aan de koning’, in: *de Volkskrant*, 16 februari 2013. Zie: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/de-grondwet-zegt-niets-over-eeed-aan-de-koning~b14f451d/>.
- 51 ‘Krijgsmacht en grondwet’ in: *Intercom* 2001 (2). Zie: <https://www.vovklic.nl/intercom/2001/2/Krijgsmacht.pdf>.
- 52 Duyverman, ‘Na de strijd’, 390.
- 53 De groep was te klein en de opvattingen liepen te veel uiteen om te spreken over een eenduidige mening van officieren en eedafnemers, nader onderzoek is nodig om preciezer te meten.
- 54 ‘In 1985 zwoor (sic) ik trouw aan het staatshoofd, gehoorzaamheid aan de wetten en onderwerping aan de krijgstu-ucht.’ Zie dagorder van de CDS, luitenant-admiraal Bauer, tijdens zijn commando-overdracht aan generaal Eichelsheim op 15 april 2021.
- 55 Besluit Algemene Rechtspositie Politie, artikel 9. Zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0006516/2018-02-09#Hoofdstuk1>.
- 56 P. Duchaine, ‘Staatsrecht en Krijgsmacht’, 12, in: M.D. Fink, *Inleiding Militair Recht* (Breda, Nederlandse Defensie Academie, 2014). Zie: <https://dare.uva.nl/search?identifier=1fa921df-2869-40cc-ae06-dacbc4ba3da1>.
- 57 Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2018/11/01/kamerbrief-over-het-militair-tuchtrecht-in-verhouding-tot-het-medisch-tuchtrecht/kamerbrief-over-het-militair-tuchtrecht-in-verhouding-tot-het-medisch-tuchtrecht.pdf>.

meent, of niet kunt menen omdat ze bijvoorbeeld dubbelzinnig zijn, boeten ze volledig aan kracht in. Geen kleinigheid dus, zo een formule die wordt uitgesproken door mannen en vrouwen die de democratische rechtsstaat bewaken. In het verlengde hiervan: wat te doen met een onduidelijke tekst? De basis voor de militaire eed is een tekst die inmiddels al een paar eeuwen meegaat: een historisch gegroeide praktijk. De terminologie van de eed heeft de historie overleefd, maar heeft inmiddels een andere inhoudelijke betekenis gekregen. Het apart noemen van de koning boven op de wetten is daarom markant. Bij het ontstaan van de huidige eed was de rol van de koning anders dan

nu. Tegenwoordig is de koning een ambtsdrager wiens taken en verantwoordelijkheden verankerd zijn in de wetten. Is het daarom nog nodig de koning separaat in de eed te benoemen? Het leidt slechts tot verwarring.

Voor militairen is het uitspreken van de eed een symbool geworden van het volwaardig lid worden van de krijgsmacht. Dit staat ook beschreven in de Defensiebundel Ceremonieel en Protocol: 'Militair ceremonieel draagt bij aan de publieke presentatie van de krijgsmacht en symboliseert tevens de permanente bescherming die geboden wordt aan de handhaving van de internationale rechtsorde en aan onze constitutionele monarchie en parlementaire democratie.'⁵⁸ Daarentegen is het opvallend dat het Werkcomité Grondwetwijziging 1980 opmerkte dat militairen in de eed persoonlijk gebonden waren aan hun vorst(in).⁵⁹ Zweren militairen

58 *Defensiebundel Ceremonieel en Protocol*, ministerie van Defensie, 15 augustus 2015.

Zie: https://puc.overheid.nl/mp-bundels/doc/PUC_41859_10/1/.

59 Duyverman, 'Na de strijd', 395.

Het afleggen van de eed bij de beëdiging van Vrouwen Hulpkorps-officieren op het Julianakamp Kijkduin (1950)

FOTO BEELDBANK NIMH



dan toch trouw aan de koning als persoon? Het blijft onduidelijk voor een organisatie die draait op duidelijkheid. Welke rol heeft de koning, oftewel het staatshoofd, conform de wetten eigenlijk ten opzichte van de krijgsmacht? Staatsrechtelijk gezien is die er niet.⁶⁰ Is het noodzakelijk in het ritueel om volwaardig lid te worden van de krijgsmacht, dat trouw wordt gezworen of beloofd aan de koning?

Kijkend naar hoe de eed functioneert in het normatieve karakter van de rechtsstaat⁶¹ waarin de Grondwet (en daarmee de koning als staatshoofd) boven de burger is geplaatst, dan is alles wat de Grondwet existentieel bedreigt een punt van zorg. Militairen kunnen worden aangespoord door de regering om de Grondwet te beschermen. In de tekst van de eed wordt de koning echter nadrukkelijk genoemd, en de Grondwet indirect, waarmee als het ware de verplichting wordt afgedwongen aan de koning persoonlijk loyaal te zijn en meer 'moreel' gewicht wordt toegekend aan het koningschap.

Conclusie

Wat betekent het tegenwoordig om in de eed trouw te zweren of te beloven aan de koning? Past de woordformule nog wel in het huidige tijdsgewricht? In dit artikel stond deze vraag centraal: 'Welke transactie komt tot stand door in de militaire eed trouw te zweren aan de koning, boven op gehoorzaamheid aan de wetten?' Hiervoor is vanuit een taalkundig-filosofisch perspectief de militaire eed onder de loep genomen.

Speech act theory duidt de intentie van het uitspreken van de eed. In essentie zegt deze theorie in relatie tot de militaire eed dat je intentie in overeenstemming moet zijn met wat je uitspreekt, opdat je je ernaar kunt en zult gedragen. Idealiter wordt er dus zoveel aandacht aan de woordformule besteed dat de intentie ervan in lijn is met de intentie van de eedaflegger en wordt ervoor gezorgd dat er geen ambiguïteit is. De eed is echter voor verschillende interpretaties vatbaar. Volgens speech act theory komt de transactie daarom strikt

Is het noodzakelijk in het ritueel om volwaardig lid te worden van de krijgsmacht, dat trouw wordt gezworen of beloofd aan de koning?

genomen niet tot stand. De intentie achter het trouw zweren aan de koning in de eed boven op de gehoorzaamheid aan de wetten is onduidelijk. Als de intentie van de militaire eedaflegger in lijn is met de waarden van de Nederlandse democratische rechtsstaat, dan moet volgens speech act theory geen trouw worden gezworen aan de koning, maar juist wel aan de Grondwet en de wetten. Dit neemt echter niet weg dat er binnen de krijgsmacht sympathie bestaat voor de koning.

De rol van de koning in staat en samenleving en ten opzichte van de krijgsmacht is in de loop van de tijd ingrijpend gewijzigd. De wereld is ingrijpend veranderd. De tekst van de eed deinde niet mee. Het blijven handhaven van gewoonten en tradities die niet meebewegen in een veranderende omgeving zorgt ervoor dat inhoud aan kracht verliest. Ligt het daarom niet meer voor de hand dat door militairen trouw wordt gezworen of beloofd aan de Grondwet en overige wetten van het Koninkrijk der Nederlanden? De tekst van de militaire eed is daarmee eenduidig en de intentie van de militair als eedaflegger in lijn met de woorden van de eed. Die eed, die past in de huidige tijdgeest en recht doet aan de manier waarop de monarchie is ingericht, zou er dan zo uit kunnen zien: 'Ik zweer/beloof trouw en gehoorzaamheid aan de Grondwet en de wetten van het Koninkrijk der Nederlanden en onderwerping aan de krijgsmacht. Zo waarlijk helpe mij God almachtig/Dat beloof ik.' ■

⁶⁰ Ibidem, 391.

⁶¹ Hiermee wordt grofweg bedoeld dat onze samenleving een zekere ordening nodig heeft om te kunnen functioneren. Het recht schept die orde en houdt die in stand door het samen maken van afspraken in een systeem van regels om ons aan te houden.

Informatiemanoeuvre en nieuwe traditieverbanden in de Koninklijke Landmacht

Bgen prof. dr. Paul Ducheine, lkol Corstiaan de Haan MA, en kol Norbert Moerkens MA*

Wijzigingen in de traditiestructuur van de Koninklijke Landmacht komen niet vaak voor. De oprichting van een compleet nieuw Wapen is op zich al uniek. Uniek is ook de naamgeving. Sinds 20 november 2020 is de Koninklijke Landmacht maar liefst vier nieuwe traditieverbanden rijker.¹ Allereerst een nieuw Wapen van de Informatiemanoeuvre, dat bestaat uit de twee korpsen Inlichtingen & Veiligheid (I&V) en Communicatie & Engagement (C&E). Daarnaast werden drie tankregimenten samengevoegd tot het tankregiment Huzaren Prinses Catharina-Amalia.² De korpsen I&V Prinses Alexia en C&E Prinses Ariana zijn vernoemd naar de jongere zussen van de Prinses van Oranje.³ *En passant* werd de naam van het oudste infanterieregiment aangevuld.



In deze bijdrage lichten we de achtergrond toe van de oprichting van de nieuwe verbanden, met name van het nieuwe Wapen. Het doel is enerzijds de ontstaansgeschiedenis van deze verbanden te reconstrueren en vast te leggen. Anderzijds komen een aantal conceptuele en operationele ontwikkelingen inzake het militaire (land)optreden aan de orde die bij de verschillende beslistmomenten een rol speelden. Deze reconstructie wordt chronologisch en vanuit beide perspectieven – traditie en conceptueel/operationeel – gepresenteerd. Vanwege de vastlegging worden de betrokken commandanten, functionarissen en adviseurs met naam en toenaam genoemd.

Allereerst keren we terug naar 2016 als Commandant 1 Civiel en Militair Interactie Commando (1CMICo) de Traditiecommissie Koninklijke Landmacht (TCKL) benadert met de vraag of zijn eenheid als een traditieverband kan worden aangemerkt. Vervolgens belichten we een aantal andere traditiekwesties die zich tijdens de advisering over dit verzoek aandienen. Daarna volgt een beschrijving van de besluitvorming waarin het traditieverband rondom de functionaliteit Communication & Engagement wordt bevestigd, en waarin ook tot herindeling van de Cavalerie besloten wordt. Aansluitend presenteren we een parallel traject van plan- en visievorming binnen de landmacht en de Bestuursstaf dat verband hield met toekomstig optreden en inrichting van de landmacht en dat gevolgen had voor traditieverbanden (en vice versa). We vervolgen met de finale besluitvorming waarin ook keuzes voor de Cavalerie werden gemaakt. Ten slotte staan we stil bij de uitmonstering en de naamgeving van de nieuwe verbanden.

*Overhandiging van het Koninklijk
Besluit door C-LAS Igen Martin Wijnen
aan de commandant van het Korps
C&E Prinses Ariane*

FOTO DENNIS BOOM

De aanloop: 1 Civiel en Militair Interactie Commando

In mei 2016 typeerde lkol dr. Joris van Esch, Commandant 1CMICo, 'het ontbreken van een zichtbare traditie bij [zijn] eigen eenheid en vakgebied als een gemis' en vroeg de TCKL daarbij om hulp. 1CMICo is belast met taken in de sfeer van *civil military cooperation*, *psychological operations* en *communication & engagement*. Naast deze nichecapaciteiten zijn ook de meeste Reservisten Speciale Deskundigheid bij de eenheid ondergebracht. Voor zover deze geen militaire achtergrond hebben en het landmachers betreft, worden ze standaard ingedeeld bij het regiment Bevoorraders- en Transporttroepen (B&T).⁴ Onder deze ruim 800 reservisten, in rang variërend van luitenant tot kolonel, bevinden zich zeer diverse specialismen: 'van rechter tot rioleur, [...] van cyber-specialist tot cultureel-antropoloog'. Ook het beroepspersoneel van de eenheid, ongeveer 100 vte, is divers en afkomstig van alle krijgsmachtdelen. Onder hen bevinden zich landmachers uit diverse wapens en dienstvakken. De C&E-specialisten van de landmacht kennen bovendien een functionalisatie.⁵ Commandant 1CMICo stelt

* Bgen prof. dr. Paul Ducheine is voorzitter Traditiecommissie Koninklijke Landmacht. Lkol Corstiaan de Haan MA is lid van de Traditiecommissie Koninklijke Landmacht. Kol Norbert Moerkens MA is Hoofd Strategie & Plannen bij het Commando Landstrijdkrachten.

- 1 Besluit van 13 oktober 2020, houdende de wijziging van het Traditiebesluit Koninklijke Landmacht in verband met de oprichting van een nieuw Wapen en twee daaronder ressorterende Korpsen, de samenvoeging van drie Regimenten Huzaren en de aanvulling van de prinselijke titel aan de naamvoering van een Regiment Infanterie, *Staatsblad 2020*, 435.
- 2 Besluit van 13 oktober 2020, houdende het binnen het Wapen der Cavalerie van de Koninklijke Landmacht samenvoegen van het Regiment Huzaren Van Sytzama, het Regiment Huzaren Prins Alexander en het Regiment Huzaren Prins van Oranje tot het Regiment Huzaren Prinses Catharina-Amalia *Staatsblad 2020* 432.
- 3 Besluit van 13 oktober 2020, houdende de oprichting bij de Koninklijke Landmacht van het Wapen van de Informatiemanoeuvere en de oprichting van het daaronder ressorterende Korps Inlichtingen & Veiligheid Prinses Alexia en het Korps Communicatie & Engagement Prinses Ariane, *Staatsblad 2020*, 433.
- 4 Dit is een voortzetting van de oude indeling van de dienstplichtige Reserve Officieren Academisch Gevormd (ROAG-vaandrigs) bij het Regiment Intendance-troepen (later opgegaan in het Regiment B&T). Reservisten zonder militaire achtergrond worden met enkele uitzonderingen tot nu (2020) bij dit regiment ingedeeld.
- 5 De Koninklijke Landmacht hanteert naast de primaire indeling in wapens en dienstvakken desgewenst een secundaire indeling: I&V, C&E of Personeel & Organisatie (P&O).

dan ook vast dat hij dit ‘uit het oogpunt van eenheidsvorming c.q. *esprit de corps* [...] voor zowel de reservisten als het beroepspersoneel geen gewenste situatie’ acht.

Bovendien signaleert hij dat de Veteranenvereniging 1CMiCo ‘behoorlijk actief’ is en een rol in de richting van veteranen(zorg) vervult die elders bij regimenten en korpsen van de Koninklijke Landmacht wordt behartigd. Kortom: hij zoekt ‘naar de plek van 1CMiCo binnen de traditiehandhaving en -beleving van de KL’ en vraagt hoe zijn ‘eenheid en de daaraan verbonden veteranen [daarbinnen] een juiste plek kunnen krijgen’.

Na een korte toelichting agendaert de TCKL de vraag in de loop van 2016. De TCKL onderschrijft al snel de noodzaak van een traditieverband voor de eenheid en de specialismen. Een dergelijk verband lost bovendien twee andere kwesties op. Allereerst is de automatische indeling van reservisten-zonder-militaire-achtergrond bij het regiment B&T niet meer nodig. Dit sluit aan bij een eerder verzoek van de Dienstvakoudste Logistiek en komt de homogeniteit van dit regiment ten goede.⁶ Daarnaast kan ook de standaardindeling van C&E-specialisten bij het regiment Huzaren van Boreel (RHvB) vervallen. ‘Boreel’ biedt sinds het opheffen van de tankbataljons onderdak aan zowel alle nieuwe cavalisten – verkenners én tankers – als de C&E-specialisten, en is daardoor nogal divers.

De TCKL komt tot de conclusie dat dit verband rondom de functionalisatie C&E moet worden opgebouwd. Bovendien stelt ze vast dat het verband als een manoeuvre-element moet worden getypeerd. De hoe-vraag is lastiger te beantwoorden. Verschillende opties passeren de revue; drie mogelijkheden liggen voor de hand.

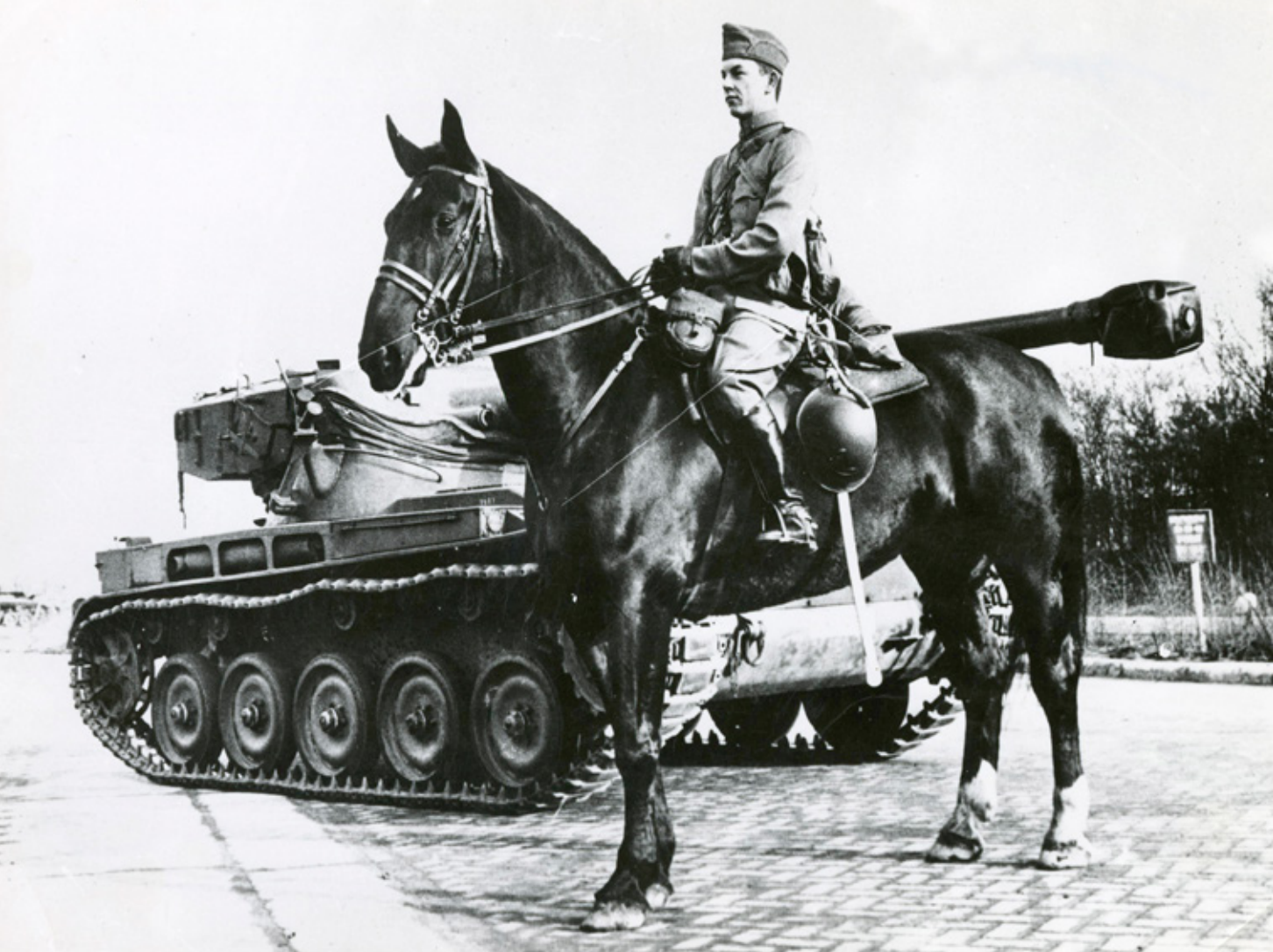
Optie A is het laten voortzetten van de traditie van een opgeheven traditieverband. Los van de eventuele match met de desbetreffende traditie gaat het dan bijvoorbeeld om het Korps Mobiele Colonnies of het Regiment Infanterie Chassé.⁷ Optie B betreft de koppeling van 1CMiCo met een bestaand traditieverband, hetzij door de eenheid in een ander regiment of korps onder te brengen, dan wel door de eenheid een bestaand traditieverband te laten ‘overnemen’. Optie C is de oprichting van een nieuw traditieverband.

Verschillende voor- en nadelen worden geïdentificeerd. Het voordeel van opties A en B is dat een oude of bestaande traditie kan worden voortgezet, zij het met een nieuwe invulling. Ook heeft dit verband meteen een vaandel of standaard, een belangrijk symbool in de traditiebeleving, al was het alleen al omdat militairen dan op dit vaandel of deze standaard beëdigd kunnen worden. Knelpunt bij oplossing A en B is een potentiële discrepantie tussen de oude/bestaande traditie en de taakstelling van 1CMiCo. Voor optie A betekende dit concreet dat het gat met de oude tradities van bijvoorbeeld het Korps Mobiele Colonnies of het Regiment Infanterie Chassé te groot werd geacht. Op dit punt was optie B kansrijker.

Zo wordt bijvoorbeeld verkend of het mogelijk én opportuun zou zijn het wapen der Cavalerie voor dit doel te benaderen. De cavalerie betreft op de eerste plaats een manoeuvre-entiteit. Daarnaast kent de cavalerie in ieder geval één markante gebeurtenis die aanknopingspunten biedt: de overgang van manoeuvre te paard naar gemechaniseerde manoeuvre met tanks (vechtwagens) en pantserwagens. Daarbij moet worden aangetekend dat die overgang niet overal zonder slag of stoot verliep. Zo omarmde de Britse cavalerie pas in 1940 het *Tank Corps* omdat men dit aanvankelijk geen ‘echte’ cavalerie vond: ‘Steel machines are no horses’. In Nederland verliep de mechanisatie trager. Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog bestond de Nederlandse cavalerie uit regimenten met eskadrons huzaren te paard en eskadrons te fiets, twee zelfstandige eskadrons pantserwagens en twee regimenten huzaren motorrijders. Pas in 1946 kreeg mechanisatie voet aan de grond en

6 Verzoek (per mail) van Dienstvakoudste Logistiek genm drs. Ivo de Jong aan C-Las, 8 september 2017.

7 De tradities die thans niet worden voortgezet zijn vernoemd in artikel 5 derde lid van het Traditiebesluit KL (Stb 2016, 258): Generale Staf; Intendantestaf; 1ste Regiment Wielrijders; 2de Regiment Wielrijders; Regiment Infanterie Menno van Coehoorn (3de Regiment Infanterie); 4de Regiment Infanterie; Regiment Infanterie Chassé (7de Regiment Infanterie); 10de Regiment Infanterie; Korps Mobiele Colonnies; Vrouwen Hulpkorps/Militaire Vrouwen Afdeling.



Na de stap van paard naar tanks als manoeuvreermiddel is de overgang van tanks naar informatie als wapen conceptueel niet al te lastig

FOTO BEELDBANK NIMH

waren gepantserde verkenningseenheden en tankregimenten voorzien, een omslag die ook hier voor discussie zorgde.⁸

Met andere woorden: de overgang van paard naar tank bracht veel veranderingen met zich mee, waarbij de centrale opdracht – manoeuvre – overeind bleef. Vanuit die gedachte, gesteund door eigentijdse visies op ontwikkelingen in de krijgswetenschappen, is na de stap van paard naar tanks als manoeuvreermiddel de overgang van tanks naar informatie als wapen conceptueel niet al te lastig.⁹

Los van de voorspelbare scepsis over zo'n wending biedt optie B ook voordelen. Allereerst voor de cavalerie. Deze optie zou groei inhouden voor de tanktraditie, die na het opheffen van 101 Tankbataljon in 2005 en van 11 en 42 Tankbataljon in 2012 drie gestaag slinkende

regimenten in huis had. Bovendien zou deze optie in conceptueel opzicht een stap voorwaarts zijn en zou de cavalerie met een andere vorm van slagkracht een wezenlijke bijdrage aan moderne en toekomstige conflicten en operaties kunnen leveren. Ten tweede kan optie B bijdragen aan een heterogenere landmacht, die sinds het opheffen van de tankcapaciteit een smalle manoeuvre-cultuur kent. De resterende manoeuvre-eenheden, louter infanterie, omarmden uiteraard de cavaleristen uit de tankeenheden, maar dat verliep wel door een

8 Zie de bijdragen van onder andere M.R.H. Calmeyer in de *Militaire Spectator* in die periode.

9 Zie daarover meerdere publicaties van bijvoorbeeld de Faculteit Militaire Wetenschappen en (opiniërende) bijdragen in de *Militaire Spectator*, waaronder het themanummer *Information Manoeuvre: Militaire Spectator* 189 (2020) (9). Zie: https://www.militairespectator.nl/sites/default/files/bestanden/uitgaven/Militaire_Spectator_09_2020_re.pdf.

Als manoeuvre-element zou dit nieuwe verband ook tot een heterogene landmacht leiden met een bredere manoeuvre-cultuur en -traditie

administratieve herindeling. In cultureel opzicht een interessant fenomeen. Dit stond overigens carrièregang allerm minst in de weg: meerdere ‘tankers’ schopten het tot bataljonscommandant en regimentscommandant bij de infanterie.¹⁰ In de loop van 2017-2018 blijkt dat de Wapen-traditieraad van de Cavalerie optie B niet afwijst.

Optie C – een nieuw traditieverband – bood andere voordelen. Aangemerkt als manoeuvre-element zou dit nieuwe verband ook tot een heterogenere landmacht leiden met een bredere manoeuvre-cultuur en -traditie. En nog belangrijker, met een nieuw en blanco traditieverband kon een welkom signaal worden afgegeven: een ‘jong’ operationeel concept, gedragen door een even ‘jong’ verband. Dat dit verband niet van meet af aan een vaandel of standaard zou hebben, werd gecompenseerd door de suggestie te onderzoeken of het verband naar een van de jongste prinsessen vernoemd kon worden. Met een jonge naamgeefster zou 1CMiCo een sterk en innovatief ‘gezicht’ kunnen krijgen.

De TCKL heeft uiteindelijk een voorkeur voor optie C en Commandant Landstrijdkrachten wordt aldus in 2018 geadviseerd. Luitenant-generaal Leo Beulen besluit dit advies in beginsel te willen volgen, wat inhoudt dat: (1) het nieuwe verband (regiment of korps staat dan nog open) als een manoeuvre-element wordt getypeerd, (2) 1CMiCo of de functionalisatie C&E als het dragende element van het concept informatie-

manoeuvre wordt gezien, en (3) onderzoek moet worden gedaan naar de naamgeving. Generaal Beulens keuze voor optie C wordt gedragen door de wens met een geheel nieuw verband en een aansprekende naam een nieuw concept neer te zetten.

Andere traditiekwesties

Hoewel het verzoek van Commandant 1CMiCo¹¹ hiermee een stap dichterbij een oplossing komt, duiken parallelle kwesties op. Allereerst heeft majoor Laurens Reinders, de commandant van het Nederlandse tankeskadron (C-4 (NLD) Cie PzBtl 414) de Wapen & Traditieraad Cavalerie benaderd met het verzoek of zijn eenheid, ingedeeld bij het Regiment Huzaren van Boreel, de traditie van het 1 Eskadron Pantserwagens mag behartigen. Dit verzoek is op 15 oktober 2018 door de Wapenoudste Cavalerie aan de voorzitter van de TCKL ter hand gesteld.

Op de tweede plaats verzoekt kolonel Hans van Dalen, Commandant Joint ISTAR Commando (JISTARC)¹² op 12 mei 2018 Commandant Landstrijdkrachten het functiegebied I&V om te zetten in een zelfstandig wapen. Het functiegebied I&V is net als C&E een functionalisatie binnen de landmacht. Het verzoek kent een deels vergelijkbare onderbouwing als dat van C-1CMiCo en beziet ook binding, (h)erkenning, veteranenzorg en professionalisering. Daarnaast benadrukt hij dat in meerdere opzichten reeds een volwassen organisatie bestaat. Dit blijkt bijvoorbeeld uit opleidingen, waaronder een vaktechnische opleiding (VTO) voor de ruim 500 landmachtfuncties voor (onder)officieren.

Ten slotte heeft generaal-majoor Gijs van Keulen, voorzitter van de Wapen & Traditieraad Cavalerie, gebaseerd op de eerdere verkenning (zie Optie B hiervoor), Commandant Landstrijdkrachten een herindeling voorgesteld. De Wapenoudste signaleert dat de drie tank-regimenten geen aanwas meer hebben én dat ‘Boreel’ door de diversiteit aan functionaliteiten – tanks, verkenning, C&E, I&V – een heterogeen karakter heeft dat niet altijd te rijmen valt met de klassieke verkenningstraditie. De Wapen-

10 Onder andere de kolonels Paul van der Touw (JWF), Cas Schreurs (GGJ), Nico Boom (GFPI), Ikol Ralph Goossens (RLJ).

11 Als commandant is Ikol Joris van Esch inmiddels opgevolgd door Ikol Marien van den Eijnden.

12 Joint Intelligence, Surveillance, Target Acquisition & Reconnaissance Commando.

oudste stelt voor de tankregimenten met de operationele tankcapaciteit samen te voegen, waardoor een levensvatbaar regiment ontstaat dat de tanktradities voortzet. Door de overgang van het Nederlandse tankeskadron naar dit samengestelde tankregiment en door de overgang van C&E-personeel naar het nieuwe verband rond 1CMiCo, kan 'Boreel' zich bovendien concentreren op de verkenningstraditie *sec.*

Knopen doorhakken

Een en ander leidt tot een besluitvormende bijeenkomst in Den Haag op 15 oktober 2018.¹³ Daarbij worden twee kwesties beslecht en twee moeten nader worden uitgezocht. Allereerst wordt bevestigd dat een nieuw traditieverband voor 1CMiCo wordt opgericht, waarbij ook de elders ingedeelde C&E-functionaliteiten aan dit regiment of -korps worden gekoppeld. Het regiment of korps is een manoeuvre-entiteit en wordt naast de bestaande manoeuvrewapens, Infanterie en Cavalerie, gepositioneerd. De transitie naar dit regiment/korps moet worden voorbereid.

Ten tweede herschikt de Cavalerie zich in twee regimenten. Een verkenningsregiment Huzaren van Boreel, bestaande uit de verkenningseenheden binnen JISTARC en de Brigadeverkenningsskadrons.¹⁴ In de toekomst eventueel aan te vullen met *recce strike*-capaciteit. Daarnaast gaan de drie tankregimenten samen in een zwaar regiment dat de operationele tankcapaciteit bevat, alsmede het Cavalerie Ere-Escorte en de Fanfare Bereden Wapens. Eventuele nieuwe zware capaciteiten zoals een *direct firing platform* kunnen hier in de toekomst onderdak krijgen. Dit tankregiment zet de tradities voort van de regimenten Huzaren van Sytzama, Huzaren Prins Alexander en Huzaren Prins van Oranje. Het verzoek tot het onderbrengen van de traditie van 1 Eskadron Pantserwagens in het Nederlandse tankeskadron wordt door de TCKL met een advies aan Commandant Landstrijdkrachten voorgelegd.¹⁵ De vraag van C-Joint ISTAR Commando tot de oprichting van een Wapen voor I&V moet nader worden onderzocht.

FOTO MCD. EVERT-JAN DANIELS



De Cavalerie herschikt zich in twee regimenten, waarvan het verkenningsregiment Huzaren van Boreel er één is

Plannen, operationele ontwikkelingen en onderzoek

Naast deze traditieoverweging spelen operationele kwesties en plannen ondertussen een belangrijke rol. De landmacht ontwikkelt in deze periode (2018) de toekomstvisie op het landoptreden. Deze visie, *Veiligheid is vooruitzien - De toekomstvisie Koninklijke Landmacht*, wordt gepubliceerd op 5 november 2018. Het document is het startpunt voor het schrijven van

- 13 Aanwezig zijn Igen Beulen (Commandant Landstrijdkrachten), genm Van Keulen (Wapenoudste Cavalerie), genm De Jong (Dienstvakoudste Logistiek), bgen Duchaine (voorzitter TCKL) en kol Moerkens (Hoofd Strategie & Plannen).
- 14 11 Brigade Verkenningsskadron (is uit 103 JISTARC Verkenningsskadron gevormd), 42 Brigade Verkenningsskadron, 43 Brigade Verkenningsskadron, 104 JISTARC Verkenningsskadron, JISTARC Stafeskadron.
- 15 Het TCKL advies (12 november 2018) dit vooraansnog toe te staan wordt door C-LAS overgenomen.

het Operationeel Kader Landoptreden. Dat kader beschrijft een aantal uitdagingen, de consequenties daarvan voor het landoptreden en de afgeleide ontwikkelrichtingen die onder andere (experimenteeromgevingen voor) cybercapaciteiten en de verbinding tussen mens-techniek bevatten. Ook de noodzaak tot de doorontwikkeling van het tankwapen (bijvoorbeeld een *direct firing-platform*), *recce strike*-capaciteit en het verder professionaliseren van Communication & Engagement onderstrepen de noodzaak voor vernieuwing.

Binnen de Directie Plannen van de Bestuursstaf liggen inmiddels twee studies – informatie als wapen¹⁶ en informatie als randvoorwaarde – die later (deels) opgaan in de studie *Informatie Gestuurd Optreden* (IGO). Enerzijds gaat het om de randvoorwaarden voor vredesbedrijfsvoering, gereedstelling en inzet door tijdig de juiste informatie te hebben waardoor sprake is van ‘understanding’. Understanding, het inzien wat speelt en doorzien wat daarmee of daaraan te doen, is essentieel voor effectieve (en efficiënte) besluitvorming. Anderzijds kan na besluitvorming langs andere dan louter fysieke weg een beoogd resultaat gerealiseerd worden. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van ‘harde’ cybercapaciteiten door het Defensie Cyber Commando in de virtuele dimensie, of aan de inzet van ‘zachte’ (cyber)capaciteiten zoals informatieactiviteiten vanuit 1CMiCo in de cognitieve dimensie.

Uiteraard vallen ondertussen ook ontwikkelingen bij bondgenoten op. In het Verenigd Koninkrijk manifesteert zich bijvoorbeeld 77 (UK) Brigade, thans onderdeel van 6 (UK) Division. De brigade is vernoemd naar de 77th Indian Infantry Brigade, die deel uitmaakte van de Chindits, een Indiase guerrillastrijdmacht. Ze bevat onder andere capaciteiten voor gedragsanalyse, veiligheidsstructuren, digitale operaties, mediaoperaties en *civil affairs*. In de Aziatische krijgswetenschappen neemt de informatie-omgeving dan al geruime tijd een belangrijke plaats in. Niet enkel de algemene stratagem van Sun Tzu inspireren, ook het fameuze Unrestricted Warfare van twee Chinese senior-kolonels uit 1999 en het concept van Three Warfares springen in het oog.¹⁷

Deze trends, waarbij het gecoördineerd en gesynchroniseerd manoeuvreren in drie dimensies – fysiek, virtueel en cognitief – op strategisch, operationeel of tactisch niveau centraal staat, maken ook deel uit van krijgswetenschappelijk en adviserend onderzoek binnen Nederland. Naast de gebruikelijke TNO-¹⁸ en HCSS-studies,¹⁹ zijn ook de landmacht²⁰ en de vakgroep Krijgswetenschappen op de NLDA²¹ actief met op elkaar aansluitende publicaties. Deze studies lopen parallel met twee activiteiten in de Bestuursstaf: de inrichting van de Counter Hybrid Unit bij de directeur Generaal Beleid en de voorbereidingen voor de *Defensievisie 2035* door de minister.

Een nieuwe commandant en meer besluiten

In de loop van 2019 komen een aantal zaken bij elkaar. Allereerst wordt een eerste concept van een implementatienota voor de oprichting van een korps C&E opgesteld. Het doel daarvan is de actiepunten voor en de consequenties van de oprichting van het korps in kaart te brengen en stakeholders (binnen en buiten de Landmachtstaf) te betrekken. Dit leidt er toe dat luitenant-kolonel Yvonne Schroeders, de inmiddels nieuw aangetreden commandant van 1CMiCo, medio 2019 een Plan van Aanpak gereed heeft.

16 De studie *Delphi* is hiervan een belangrijk onderdeel.

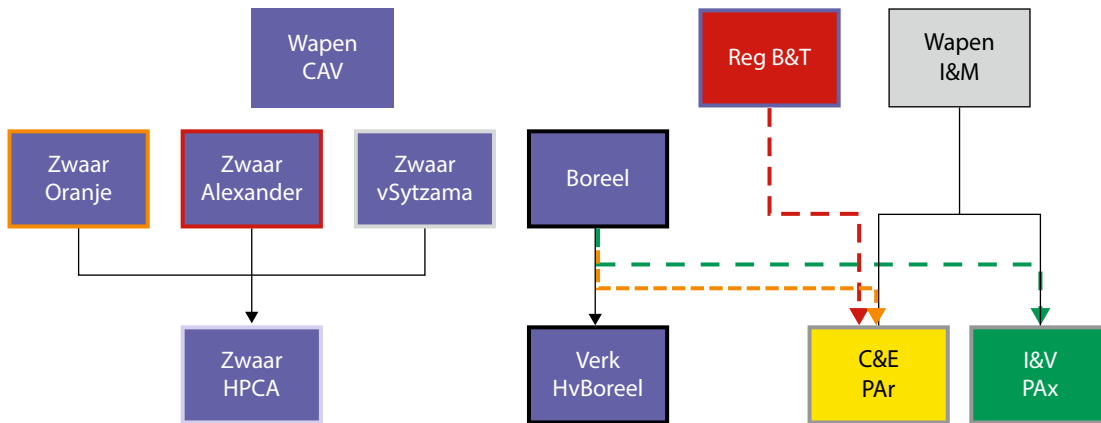
17 Zie onder andere Elsa Kania, 'The PLA's Latest Strategic Thinking on the Three Warfares', *China Brief* 16 (2016) (3), Jamestown Foundation. Zie: <https://jamestown.org/program/the-pla-latest-strategic-thinking-on-the-three-warfares/>.

18 Zie onder andere R.A.E. van der Boor, A.F. van Daalen, M. Duistermaat en T. van Vliet, 'Behavioural change as the core of warfighting - So now what?', in: *Militaire Spectator* 196 (2017) (10) 424-438.

19 HCSS, 'Playing to Your Strengths: A Different Perspective on Future Capabilities for the Royal Netherlands Army', Den Haag, 2018. Zie: https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/Playing%20to%20Your%20Strengths_0.pdf.

20 P.A.P. Dekkers, C. Bente en H. Dijkstra 'Adviesrapport: Informatie als wapen, vector en doelwit', 2016.

21 P. Duchaine, J. van Haaster en R. van Harskamp, 'Manoeuvring and Generating Effects in the Information Environment', in: P. Duchaine en F. Osinga (red), *NLARMS 2017: Winning without Killing* (Den Haag, Asser Press, 2017) 155-179. Zie: <https://ssrn.com/abstract=2979287>.



Figuur 1 Schematische weergave totale project (Presentatie TCKL Landmachtraad 12 mei 2020)

Dit plan van aanpak wacht op stafbehandeling als een nieuwe Commandant Landstrijdkrachten, luitenant-generaal Martin Wijnen, in augustus 2019 aantreedt. Hij omarmt het inmiddels uitgebrachte advies van de TCKL om ook een korps I&V op te richten en hij besluit dit naast het korps C&E in een nieuw Wapen van de Informatiemanoeuvere onder te brengen. Het wapen komt als derde manoeuvre-entiteit naast de wapens der Infanterie en Cavalerie. Daardoor ontstaat een impuls om – naast manoeuvreren in de fysieke dimensie – invulling te geven aan activiteiten in de virtuele en cognitieve dimensie.

C-LAS verbindt zo de oprichting van het wapen aan de doorontwikkeling van de landmacht. Concreet verlangt hij een inhoudelijke koppeling met de landmachtvisie op Informatie Gestuurd Optreden die onder verantwoordelijkheid van de directeur Kennis en Ontwikkeling CLAS (bgen Jean-Paul Duckers) wordt voorbereid. Deze studie, een annex bij het *Operationeel Kader Landoptreden*, moet in het voorjaar van 2020 gereed zijn.

Ten slotte wordt de oprichting van het nieuwe Wapen en de herschikking binnen de Cavalerie als een project gedefinieerd. Kolonel Ed van de Broek wordt als projectleider aangesteld, een werkgroep en klankbord worden samengesteld en het geheel krijgt zodoende integrale stafbehandeling. De totale samenhang van dit

project is schematisch weergegeven in Figuur 1.²²

Emblemen en kleuren

De voorbereiding binnen de TCKL en betrokken eenheden komen zo eind 2019-begin 2020 goed op stoom. Uit de diverse door 1CMICo en JISTARC aangeleverde ideeën en modellen wordt, na een intensief proces tussen de Uniformcommissie van de TCKL en de eenheid, allereerst het ontwerp voor het korps C&E vastgesteld (door C-LAS).

De keuze valt op het schaakstuk paard, met gekruist een papyrusrol en een neerwaarts gericht zwaard. Het schaakstuk kan – als enige – over andere stukken heen springen en staat internationaal symbool voor militaire informatie-operaties. De papyrusrol verbeeldt kennis en informatie en het zwaard staat voor effect en doelgerichtheid. Het zwaard is neerwaarts gericht om de geweldloze wijze van optreden weer te geven. De ondergrond van het embleem is oranje met een lichtgrijze rand. Grijs is de wapenkleur, het oranje staat voor ambitie, kracht en uithoudingsvermogen. Het korps gebruikt het credo *Noster Animus, Nostrum Telum*: onze geest is ons wapen.

22 Niet in de figuur opgenomen is de doorstroom van C&E- en I&V- specialisten van de andere wapens/dienstvakken naar de nieuwe korpsen.



Het embleem van het korps C&E



Het ontwerp voor het korps I&V

Het ontwerp voor het korps I&V wordt door de ontwerper van de Uniformcommissie aangepast en mondt uit in de bekende toorts met een naar boven wijzende pijl. De toorts, het internationale symbool voor inlichtingeneenheden, brengt licht in duisternis, vandaar het credo: *In Tenebris Lucens*. De pijl symboliseert concentratie, snelheid, verdediging en doelgerichtheid. De achtergrond van het embleem is groen met grijs.

Groen wijst naar veiligheid en legt een relatie met de jagerseenheden die vanouds werden gebruikt om inlichtingen te vergaren. Grijs, de wapenkleur, verwijst naar onopvallendheid (van inlichtingeneenheden). Het korps I&V zet de tradities voort van 101 Militaire Inlichtingendienst Compagnie zoals die op 1 maart 1954 bij 1 (NL) Legerkorps was opgericht.

Het nieuwe tankregiment behoudt de vertrouwde Sint-Joris en de Draak op een Nassaublaue achtergrond als beeldmerk van de Cavalerie. De regimentskleur is hemelsblauw en grijpt terug op de kleur van vroegere zware cavalerieregimenten.²³ Omdat de drie bestaande tankregimenten op zouden gaan in het nieuwe, is overwogen de traditie van de jongere twee over te dragen aan het oudste regiment: Huzaren van Sytzama. Los van die optie, waarbij de regimentskleur ook een variabele was, bestond binnen de Cavalerie de sterke wens tot vernieuwing/verjonging. De keuze voor een nieuwe naam en een nieuwe kleur werd daarom leidend. Verschillende namen passeerden de revue binnen de Wapen- en Traditieraad Cavalerie en de TCKL. Met namen als Prins Maurits en Prins Frederik Hendrik werd aanvankelijk een eerbetoon aan vaderlandse militaire vernieuwers gezocht. Uiteindelijk werd anders besloten en vernieuwing was ook hier het *Leitmotiv*.

Naamgeefsters

Kort en goed ontstond de gedachte de nieuwe traditieverbanden te verbinden met de jongste generatie in het Nederlandse koningshuis. Bij Koninklijk Besluit van 13 oktober 2020 werd allereerst bepaald dat het tankregiment naar de Prinses van Oranje vernoemd zou worden: Regiment Huzaren Prinses Catharina-Amalia.²⁴ Het regiment bestaat uit de Nederlandse tankcapaciteit, waaronder het Nederlandse tankskadron van het Duitse Tankbataljon 414 en de actief dienende leden van de oude tankregimenten, het Cavalerie Ere-escorte en de Fanfare Bereden Wapens. Als eerste regimentscommandant werd luitenant-kolonel Corstiaan de Haan benoemd.

23 Dit is ook de kleur van het in 1946 geplande, maar toen niet opgerichte, tankregiment (1e Vechtwagenregiment).

24 Koninklijk Besluit van 13 oktober 2020, *Staatsblad* 2020, 432.

Tegelijkertijd is bepaald dat de twee korpsen bij het Wapen van de Informatiemanoeuvre naar de jongste dochters van het koningspaar vernoemd worden: het Korps Inlichtingen & Veiligheid Prinses Alexia en het Korps Communicatie & Engagement Prinses Ariane.²⁵ Het Korps I&V Prinses Alexia bestaat uit 5 (inlichtingen)eenheden van het Joint ISTAR Commando,²⁶ het Defensie Inlichtingen & Veiligheid Instituut (DIVI), de Dienst Geografie en het I&V-personeel van de landmacht binnen andere eenheden. Het Korps C&E Prinses Ariane bestaat uit 1CMiCo, C&E-specialisten bij andere eenheden zoals 1 German-Netherlands Corps en de communicatiespecialisten van de landmacht in de verschillende staven en eenheden. De commandanten van de korpsen I&V en C&E zijn respectievelijk kolonel Jos Brouns (C-JISTARC) en luitenant-kolonel Yvonne Schroeders (C-1CMiCo). Als de Wapenoudste van het Wapen van de Informatiemanoeuvre is brigadegeneraal Joland Dubbeldam benoemd.

En passant ging een lang gekoesterde wens in vervulling doordat het oudste regiment van de landmacht de prinselijke titel van zijn naamgever, Prins Johan Willem Friso van Nassau-Dietz (1687-1711), Prins van Oranje en stadhouder van Friesland en Groningen, aan de regimentsnaam mag toevoegen en verder gaat als het Regiment Infanterie Prins Johan Willem Friso.²⁷

Manoeuvreren in de informatiemaatschappij

De besluiten, die alle zijn ingegaan 20 november 2020, vinden hun beslag in het aangepaste Traditiebesluit Koninklijke Landmacht, waarin een aantal kleine omissies werd rechtgezet.²⁸ Vanwege de Covid-19-pandemie werd de oprichtingsceremonie behoorlijk aangepast en uiteindelijk in lijn met het nieuwe Wapen via een livestream uitgevoerd.²⁹ In een vraaggesprek met Commandant Landstrijdkrachten werd stilgestaan bij het belang van informatiemanoeuvre en de herschikking van de Cavalerie.



Het embleem voor het nieuwe tankregiment

Dat fysieke slagkracht en manoeuvreren in de volle breedte van de informatieomgeving – dus in de fysieke, virtuele en cognitieve dimensie – hand in hand gaan, bleek eveneens uit het vraaggesprek met brigadegeneraal b.d. Otto van Wiggen en majoor Rutger Poelakker. Waar de commandant van het Nederlandse tankeskadron Poelakker de fysieke én mentale impact van tankeenheden onderschreef, ging Van Wiggen in op de ontwikkelingen bij bondgenoten en andere krijgsmachten. Centraal stonden daarbij de klassieke stellingen van Sun Tzu: ‘all warfare is based on deception’ en ‘the skillful leader subdues the enemy’s troop without any fighting’. Anno 2021 zijn deze klassieke stellingen in onze informatiemaatschappij onverminderd relevant. ■

25 Koninklijk Besluit van 13 oktober 2020, *Staatsblad* 2020, 433.

26 Deze vijf eenheden zijn: Stafeskadron JISTARC, 105 Field Human Intelligence Compagnie, 106 Inlichtingencompagnie, 108 Technical Exploitation Intelligence Compagnie en 109 Open Source Intelligence Compagnie.

27 Besluit van 26 oktober 2020, houdende het aanvullen van de naamvoering van het Regiment Infanterie Johan Willem Friso met de prinselijke titel, *Staatsblad* 2020, 434.

28 Koninklijk Besluit van 2 juni 2016, *Staatsblad* 2016, 258. Een van de omissies betrof het opnemen van het in 2004 ingestelde Dienstvak van de Lichamelijke Oefening & Sport in artikel 5 van het Traditiebesluit KL. Tevens werd alsnog de oprichtingsdatum van dit dienstvak bepaald: 29 december 1975.

29 Zie voor de opname van de livestream: <https://www.youtube.com/watch?v=rztNYB1-q58> (met Engelse ondertiteling).

Truck platooning voor Defensie

Dr. K.M. Malone, ir. J.P.M. Vissers, ir. B.M. Gerrits, maj. A.F.P. de Wit*

Defensie kampt met een tekort aan chauffeurs in bepaalde delen van de logistieke keten. De innovaties op het gebied van truck platooning in de civiele markt kunnen hier een antwoord op bieden. Bij truck platooning zijn vrachtwagens in een konvoi elektronisch aan elkaar gekoppeld, waarbij de voorste truck de snelheid en route bepaalt en de overige trucks automatisch volgen met een vaste volgfstand. Er wordt al civiel onderzoek gedaan naar truck platooning en de eerste experimenten op de weg hebben reeds plaatsgevonden. Truck platooning is in het militaire domein technisch haalbaar en kan naar inschatting door experts binnen nu en drie jaar werkelijkheid worden. Er is nog wel een aantal belangrijke hiaten tussen wat er nu (civiel) beschikbaar is en wat militair gezien nodig is. Deze hiaten moeten gevuld worden om truck platooning in de militaire context te realiseren. Dit artikel sluit af met concrete aanbevelingen om de hiaten te vullen.

Defensie kampt met een tekort aan chauffeurs in de logistieke keten. Er kan niet genoeg personeel worden geworven om alle chauffeursfuncties te vullen. Dit heeft er in de afgelopen jaren toe geleid dat de initiële bezettingsgraad van altijd 2 chauffeurs per vrachtwagen voor operationele ritten is verlaagd naar gemiddeld 1,6 chauffeur per voertuig. Met name tijdens missies is dit een probleem. Daarnaast is het zo dat de chauffeurs risico's ondervinden bij het uitvoeren van hun operationele taak. Dit moet uiteraard zoveel als mogelijk worden beperkt. In lijn met de strategische doelstellingen voor een wendbare

Zelfrijdende voertuigen leggen een parcours af tijdens de European Truck Platooning Challenge

FOTO INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT, LOUIS MEULSTEE



* Dr. K.M. Malone is Senior Scientist bij de afdeling Military Operations van TNO. Ir. J.P.M. Vissers is Senior System Architect bij de TNO-afdeling Integrated Vehicle Safety. Ir. B.M. Gerrits werkt als Senior Projectmanager bij de afdeling Integrated Vehicle Safety van TNO. Maj. A.F.P. de Wit is Bureauhoofd Operationele logistiek en doctrine, OTCO/OTCLOG/Kenniscentrum, Koninklijke Landmacht.

1 Zie de website van de European Automobile Manufacturers Association (ACEA) over de EU Truck Platooning Challenge: <https://www.acea.be/news/article/what-is-the-european-truck-platooning-challenge>.

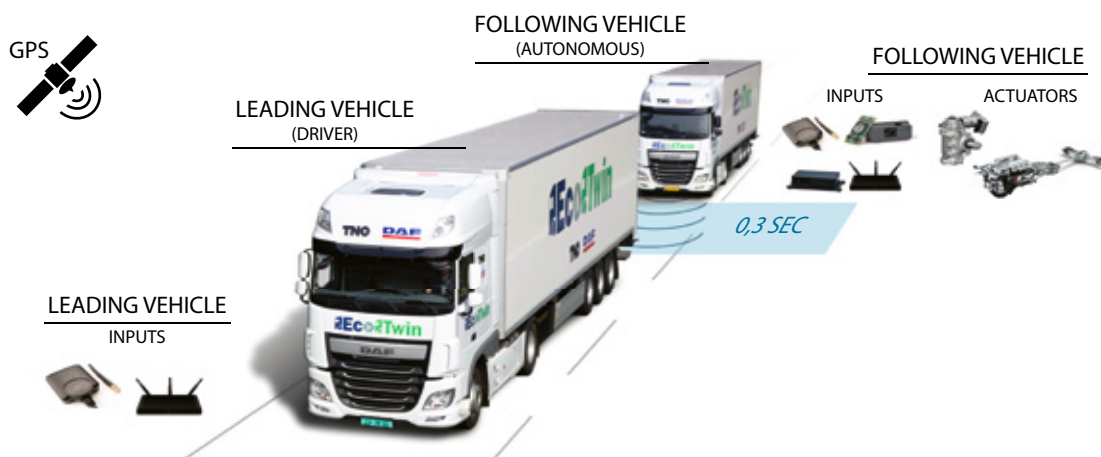
krijgsmacht en de zoektocht naar personeel-
extensieve oplossingen is het wenselijk
mogelijkheden te laten onderzoeken om de
logistieke processen uit te voeren met minder
personeel.

De innovaties op het gebied van truck
platooning in de civiele markt bieden hier
wellicht een uitkomst. Bij truck platooning zijn
vrachtauto's in een konvooi elektronisch aan
elkaar gekoppeld, waarbij de voorste truck de

snelheid en route bepaalt en de overige trucks
automatisch volgen (de volgtrucks). Civiel wordt
al veel onderzoek gedaan naar truck platooning
en de eerste experimenten op de weg hebben al
plaatsgevonden, onder andere de EU Truck
Platooning Challenge.¹

Als deze ontwikkelingen ook in de militaire
context toepasbaar zijn, wordt het wellicht
mogelijk om in (delen van) de logistieke keten
met minder chauffeurs te rijden. Daardoor





Figuur 1 Truck platooning met draadloze communicatie en radartechnologie⁴

neemt zowel het risico op verminderde inzet door personele schaarste als het risico op letsel bij het personeel af.

In het nationale technologieproject (NTP) 'Haalbaarheid van militaire truck platooning' onderzocht TNO samen met het Opleidings- en Trainingscentrum Logistiek (OTCLog) van de Koninklijke Landmacht de haalbaarheid van truck platooning in de militaire context.² Dit artikel schetst in vogelvlucht de resultaten van dit onderzoek. Wat is truck platooning? Wat kan het voor Defensie betekenen? Hoe is truck platooning anders dan in een konvooi rijden met conventionele vrachtwagens? Wat zijn de verschillen tussen militair en civiel gebruik? En wat zijn aanbevolen acties om militaire truck platooning te realiseren?

Wat is truck platooning?

Truck platooning kan worden omschreven als het koppelen van twee of meer vrachtwagens in een konvooi, met behulp van connectiviteitstechnologie (technologie om een draadloze communicatieverbinding tussen de vrachtwagens mogelijk te maken) en geautomatiseerde rijondersteuningssystemen.³ De vrachtwagen die voorop in het peloton rijdt, is de leider en de vrachtwagens die volgen houden automatisch een vaste afstand tussen elkaar aan (zie Figuur 1). Truck platooning gaat dus verder dan een gewenste snelheid en afstand tot de voorganger aanhouden (wat *Adaptive Cruise Control* (ACC) doet) omdat er een draadloze communicatieverbinding is tussen de voertuigen. Bij ACC is er alleen sprake van radar.

De vergevorderde technische ontwikkelingen in de civiele toepassing van truck platooning kunnen de aanjager zijn voor de militaire toepassing, bijvoorbeeld het Europese project ENSEMBLE.⁵ Dit project pakt de grootste issues met betrekking tot de ontwikkeling en het gebruik van truck platooning in het civiele domein op. De huidige technische civiele ontwikkeling focust op voertuig en platooning functionaliteit, onder andere multi-brand platooning,⁶ human factors, communicatie, beveiliging van communicatie, verkeersveilig-

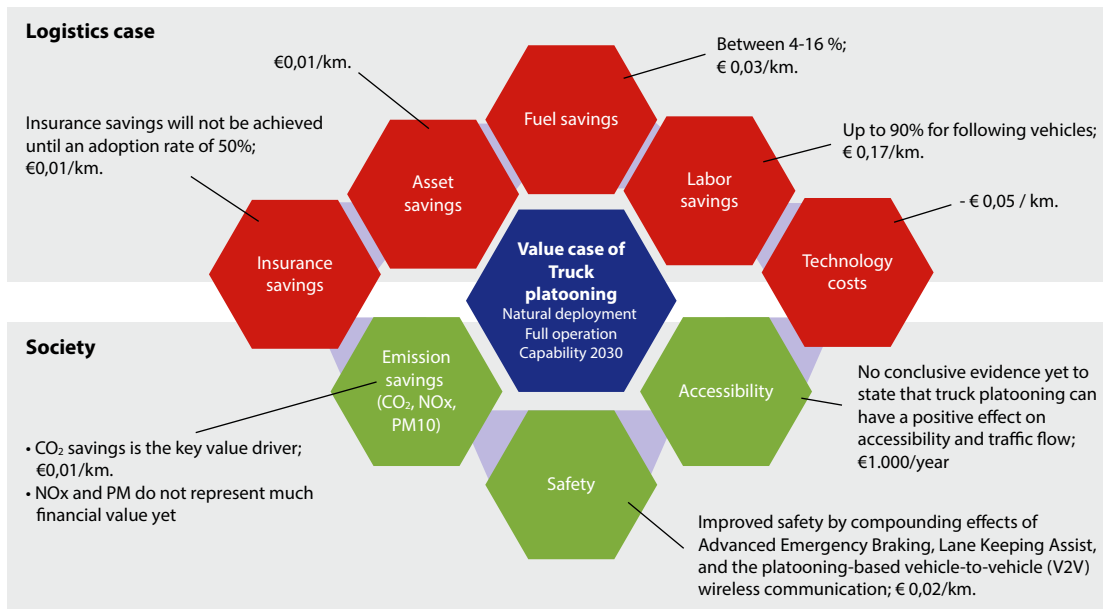
2 Na de *State-of-the-Art* verkenningen is de operationele inzet van truck platooning verkend, rekening houdend met de mogelijke omgevingen, *events* en manoeuvres. Een beperkt aantal *use cases* heeft de exploratie van de operationele inzet concreet gemaakt. Specifieke onregelmatigheden zijn geïdentificeerd voor de verschillende delen van de distributieketen en met de geschetste omgevingen als achtergrond. Deze zijn daarna omgezet in *use cases* waarin het platoon acties zou moeten uitvoeren. De platoon acties zijn vervolgens vertaald naar functionele, additionele en technische eisen. Deze *use cases* en eisen zijn opgenomen in het TNO-rapport TNO 2020 R10234.

3 ACEA, 'Truck Platooning', Brussel, 2017.

4 E.D. van Ark, 'Value Case Truck Platooning - an early exploration of the value of large-scale deployment of truck platooning', TNO, Den Haag, TNO R11299 (2017) 16.

5 Zie: <https://platooningensemble.eu/>.

6 Truck platooning met vrachtwagens van verschillende fabrikanten.



Figuur 2 Logistieke en maatschappelijke baten van truck platooning⁷

heid, (communicatie-)infrastructuur, en maatschappelijke impact.

In de civiele toepassing wordt in eerste instantie gereden met een chauffeur in de voorste vrachtwagen, die het hele peloton leidt, en met in alle volgtrucks één chauffeur die wordt ontzien van zijn rijtaak maar nog steeds alert moet zijn om de situatie te monitoren en in te kunnen grijpen als dat nodig is. Wat betreft omgeving wordt in eerste instantie gekeken naar het rijden op snelwegen. Op termijn wordt verwacht dat de volgtrucks onbemand kunnen zijn en dat er in andere omgevingen gereden kan worden, maar dit is niet iets wat op korte termijn te verwachten is.

Truck platooning voor Defensie

Wat is de waarde van truck platooning-technologie voor Defensie? De inspiratie voor truck platooning komt uit de civiele markt, waar zeer scherp gekeken wordt naar de baten en kosten.

Uit een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) die TNO voor Rijkswaterstaat, SmartPort

en Provincie Noord-Brabant uitvoerde, blijkt de potentieel grote maatschappelijke waarde van opgeschaalde truck platooning. Het zou leiden tot positieve effecten op de verkeersveiligheid en de emissiereductie. Figuur 2 vat de logistieke en maatschappelijke baten die berekend zijn in deze business case samen. De overkoepelende (maatschappelijke) business case hangt daarnaast ook af van het feit of er wel of geen chauffeurs in voertuigen nodig zijn.

Voor de militaire toepassingen liggen de voordelen met name op het gebied van het vergroten van de veiligheid en een potentiële herverdeling van de chauffeurs over de trucks, door de veranderde taakverdeling van chauffeurs over de verschillende vrachtwagens wanneer platooning wordt toegepast.

In de huidige militaire logistiek zitten er bij operationele inzet in principe in ieder voertuig twee chauffeurs, met de volgende taken:

1. besturing van de voertuigen;
2. communicatie tussen de voertuigen over de onderlinge locatie;

⁷ Van Ark, 'Value Case Truck Platooning', 20.

3. communicatie tussen de voertuigen over locatie en route;
4. communicatie tussen de voertuigen met betrekking tot *situational awareness* (SA);
5. communicatie tussen de konvoicommandant en operations (voorste voertuig);
6. routebepaling (voorste voertuig);
7. opdoen van SA en eventuele dreigingen signaleren (het voorste voertuig doet dit het meeste omdat dit als eerste een gebied binnenrijdt);
8. elkaar wakker en alert houden;
9. konvooi in de gaten houden (met name voorste en achterste voertuig, bijvoorbeeld signaleren als een voertuig stopt of problemen ondervindt);
10. beveiliging van het konvooi bij onregelmatigheden;
11. eventueel laden en lossen van goederen bij ophaal- en afleverpunt.

In een toekomst waarin truck platooning wordt toegepast, hangt het aantal benodigde chauffeurs onder andere af van het niveau van automatisering van de individuele vrachtwagens. In de civiele wereld ziet men op korte termijn zogeheten 'support systemen' als eerste vorm van automatisering. Bij deze systemen neemt het voertuig de rijtaak over, maar de chauffeur moet nog wel aanwezig zijn om de situatie te monitoren en de rijtaak over te nemen als dit nodig is.

In een vrachtwagen met dit supportsysteem zijn naar verwachting dus niet langer twee chauffeurs nodig, tenzij de overige taken (niet gerelateerd aan het besturen van de vrachtwagen) te veel zijn om door één chauffeur uit te laten voeren.⁸ De vraag is: wat is mogelijk en wat is wenselijk?

Naast het terugbrengen van het aantal chauffeurs in de vrachtwagens kan truck platooning ook de veiligheid vergroten. Zo verkleinen de

supportfuncties het risico op ongevallen, doordat er minder snelheidsvariaties ontstaan. Daarnaast kan truck platooning een oplossing zijn bij verminderd of slecht zicht en rijden in duisternis. Tot slot kan truck platooning interessante logistieke opties opleveren die zowel efficiëntie als veiligheid bevorderen, zoals optimale routeplanning.

Hoe is truck platooning anders in het militaire domein dan in het civiele?

In het civiele domein rijden vrachtwagens onder andere omstandigheden dan vrachtwagens in het militaire domein. In het civiele domein worden de benodigde sensoren en communicatie afgestemd met de omgeving en omstandigheden waarin een vrachtwagen verwacht wordt te functioneren, onder andere volgens de verkeersregels. Voor bijvoorbeeld het houden van een gespecificeerde afstand tot de voorganger wordt informatie uit de radar van de ACC van de eigen vrachtwagen en de gecommuniceerde informatie van de voorganger gebruikt. Voor de positionering van de vrachtwagen in de rijstrook wordt de wegbelijning gebruikt die camera's waarnemen.

In het militaire domein kan de omgeving er heel anders uit zien. Voorbeelden van fysieke factoren die hierbij een rol spelen zijn: het ontbreken van wegbelijning of zelfs van wegen, andere verkeersregels, een chaotischer verkeersbeeld (rechtsboven) of abrupte overgangen van snelwegen naar wegen dwars door steden. Truck platooning in het civiele domein verwacht wegen met belijning. Voorbeelden van niet-fysieke factoren die een rol kunnen spelen zijn cyberdreigingen in vijandig militair gebied, zoals *hacking*, *spoofing* en *sensor blinding* van het systeem, die het functioneren van (civiele) truck platooning kunnen verstoren.

Het militaire domein stelt eisen aan de toepassing van truck platooning, die niet grootschalig ontwikkeld worden in het civiele domein. Denk aan het gebruik van andere en soms complexe manoeuvres zoals het automatisch volgen van het spoor van de voorganger, achteruit rijden

⁸ Hierbij moet opgemerkt worden dat er voor taken 8, 10 en 11 mogelijk te weinig chauffeurs zijn. Echter, de verwachting is dat deze taken op andere wijze (deels) uitgevoerd kunnen worden, bijvoorbeeld door het inzetten van techniek (taken 8 en 10) of door ander personeel op de te bevoorraden locatie (taak 11). Dit is echter in dit onderzoek niet verder onderzocht.



Een konvooi van Nederlandse militairen van Task Force Uruzgan in Afghanistan (2006). In het militaire domein kan de omgeving voor truck platooning er heel anders uitzien, bijvoorbeeld door het ontbreken van wegbelijning

FOTO BEELDBANK NIMH

in een konvooi, of het rijden in een visgraatformatie. Aanvullend onderzoek om gedetailleerde specificaties te ontwikkelen is nodig. Het is goed mogelijk om deze complexe manoeuvres in stappen te ontwikkelen aangezien er een chauffeur is in het voertuig die tijdelijk de rijtaak kan overnemen als de manoeuvre op dat moment nog te complex is voor de techniek. Afhankelijk van het type missie kan van tevoren de inschatting worden gemaakt of een manoeuvre binnen de huidige specificaties van het systeem is uit te voeren. Mocht het niet mogelijk zijn, dan kan dit het startpunt zijn voor een pakket van eisen voor een verwervingstraject.

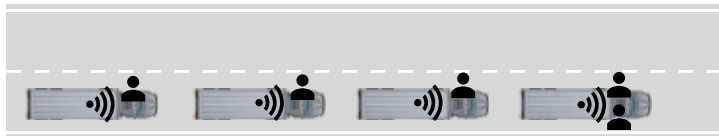
Verkenningen van de opties voor de toepassing van truck platooning binnen de Nederlandse krijgsmacht

Tijdens de TNO-studie zijn de eerste gedachten over de taakverdeling van de chauffeurs in truck platooning gevormd, onder andere op basis van

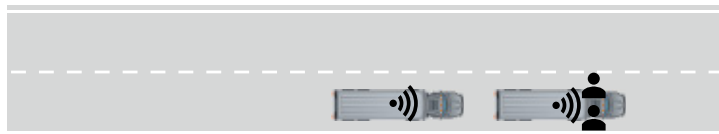
workshops met beroepsmilitaire chauffeurs. Daar kwam een eerste concept uit en enkele basisprincipes.

Door de automatisering hebben de aanwezige chauffeurs meer tijd voor andere taken dan het besturen van de vrachtwagen. Gebaseerd op de huidige taken van en taakverdeling tussen de chauffeurs van de verschillende vrachtwagens kan in het geval van truck platooning het aantal chauffeurs als volgt over de vrachtwagens verdeeld worden (zie ook Figuur 3).

- Voorste vrachtwagen:
De chauffeurs in de voorste vrachtwagen hebben extra taken ten opzichte van die in de andere vrachtwagens, zoals het bepalen van de route en het inschatten van dreiging. Om deze reden blijven daar naar verwachting twee chauffeurs nodig.
- Middelste vrachtwagens:
In deze vrachtwagens kan het aantal chauffeurs wel verminderen. Als een platooning-systeem de rijtaak (deels) overneemt, kan één chauffeur per vrachtwagen voldoende zijn.



Figuur 3 Visuele weergave van de bestudeerde platooning configuratie



Figuur 4 Visuele weergave van de 2-0 configuratie

- **Achterste vrachtwagen:**
Het in de gaten houden van het konvooi (taak 9) is de enige taak die deze vrachtwagen extra heeft ten opzichte van de middelste vrachtwagens. De verwachting is dat dit geen dermate extra belasting is dat hierdoor meer chauffeurs nodig zijn in deze vrachtwagen dan in een middelste vrachtwagen. Ook hier kan één chauffeur dus voldoende zijn.

Binnen de studie is ook gekeken naar een hogere mate van automatisering waarbij gereden kan worden zonder chauffeurs in de volgtruck, de zogenaamde 2-0 configuratie (zie Figuur 4). In deze configuratie heeft de voorste vrachtwagen twee chauffeurs en de tweede nul. Dit gaat uit van een konvooi met maximaal twee vrachtwagens.

Tijdens gesprekken binnen Defensie kwam echter naar voren dat er een wens is om gemiddeld minstens één chauffeur per vrachtwagen te hebben. Deze wens komt voort uit het feit dat er voldoende beveiliging moet zijn binnen een konvooi. Mocht het automatische systeem falen en/of mocht er een complexe situatie optreden

(bijvoorbeeld keren op zeer smalle wegen of navigeren door zeer complex terrein), dan is het wenselijk om tijdelijk weer handmatig te kunnen sturen.

Als we kijken naar de ontwikkeling binnen de wereld van de civiele truck zien we al wel ontwikkeling richting automatische voertuigen zonder een (backup-)chauffeur, maar dit gaat dan niet om de complexe omgevingen. Op grote schaal volledige automatisering van trucks in een militaire logistieke context is op korte termijn dan ook niet te verwachten. Wel is de verwachting dat binnenkort automatische voertuigen kunnen worden gebruikt binnen specifieke onderdelen van de militaire context, bijvoorbeeld in een specifiek geografisch gebied of terrein, of voor een specifieke taak. Hier kan platooning worden gezien als een uitbreiding op deze technieken voor automatisch rijden.

Wat gebeurt er al wel op militair gebied?

In de Verenigde Staten is truck platooning binnen Defensie al geruime tijd het onderwerp van onderzoek en veldtesten. Bij de *Expedient Leader Follower (ExLF) demonstrator* is de leidende vrachtwagen nog steeds bemand en zijn de volgvrachtwagens onbemand. Verder wordt daar *automated*-, *driver-optional*- en *driver-assist*-technologie⁹ ontwikkeld ten behoeve van voertuigen voor het landoptreden. De Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk werken ook samen aan platooning-technologie voor herbevoorrading als onderdeel van het logistieke proces.

Binnen de NATO Science and Technology Organization is platooning geen opzichzelfstaand onderwerp. Wel zijn er veel relevante aanpalende onderzoeken. Vooral de initiatieven rondom Unmanned Ground Vehicles (UGVs) en cybersecurity of military systems zijn interessant voor een militair platooning-systeem. Binnen de European Defense Agency (EDA) ontwikkelde het onlangs afgeronde Hy-MUP-project een hybride vloot van voertuigen met en zonder chauffeurs.¹⁰

⁹ Automated, driver-optional en driver-assist betekenen voertuigtechnologieën respectievelijk zonder bestuurder, met of zonder bestuurder, of met bestuurder met rijtaakondersteuning.

¹⁰ 'EDA completes hybrid manned-unmanned platooning project', *Army Technology*, 8 februari 2017. Zie: <https://www.army-technology.com/uncategorised/news/eda-completes-hybrid-manned-unmanned-platooning-project-5736015/>.

Daarnaast blijkt uit interviews met de industriële partijen Rheinmetall en Scania dat de Europese defensie-industrie en voertuigfabrikanten met relevante technologische ontwikkelingen bezig zijn. Voorbeelden hiervan zijn de *follow-me*-functie van Rheinmetall, waarbij een automatisch geleid voertuig een persoon scant die moet worden gevolgd, waarna het voertuig op constante afstand de uitgestegen militair volgt, en de volledig autonome Scania-vrachtwagens in speciale afgesloten omgevingen zoals open mijnen in Australië en sneeuw-schuivers op vliegvelden. Beide bedrijven zijn dan ook positief over de mogelijkheden en kansen van militaire truck platooning in de nabije toekomst.

Militair gebruik van truck platooning onder operationele omstandigheden

Het NTP 'Haalbaarheid van militaire truck platooning' onderzocht de huidige stand van de civiele truck platooning-techniek voor gebruik

in de militaire omgeving. Aanpassingen van *Tactics, Techniques, en Procedures* (TTP's) zijn niet behandeld. Hoewel voor een definitieve beschrijving van nieuwe TTP's echt een diepgaande analyse noodzakelijk is met vertegenwoordigers van eenheden in een brigade- en bataljonsvak, is een korte analyse voor het gebruik van truck platooning in operationele omstandigheden hier wel op zijn plaats.

Het gebruik van nieuwe technologieën in conflictgebieden vereist bijna altijd dat nieuwe TTP's ontwikkeld worden of dat bestaande TTP's worden aangepast. Met betrekking tot truck platooning moeten de TTP's rekening houden met, naast de techniek, de fysieke omstandigheden en dreigingssituatie. Gegeven de omstandigheden bepalen de TTP's of de volgtrucks onbemand rijden, of bemand met één chauffeur.

In de verwachte conflictomgeving van de nabije toekomst wordt de samenwerking tussen mens en machine steeds belangrijker. Mens-extensieve



Amerikaanse voertuigen van het Expedient Leader Follower-project, waarbij alleen het voorste voertuig bemand wordt. In de Verenigde Staten is truck platooning binnen Defensie al geruime tijd het onderwerp van onderzoek en veldtesten

systemen zorgen voor meer effecten zonder dat daar meer personeel voor nodig is.¹¹ De omgeving waar eenheden opereren is vele malen groter en/of complexer geworden (fysiek, cognitief en virtueel). De tegenstander is technologisch dusdanig ver ontwikkeld dat een technologische voorsprong op hem niet gegarandeerd is. Concentratie van eenheden en middelen aan eigen zijde leidt tot verminderde overlevingskansen. Bij de operationele bevoorrading van eenheden kunnen door het gebruik van platooning-technologie dezelfde aantallen of mogelijk meer eenheden bevoorrad worden met minder chauffeurs. Door kleine verspreide pelotons (2-3 voertuigen) de bevoorrading te laten uitvoeren verkleint het aantal aan directe dreiging blootgestelde chauffeurs, waardoor de overige chauffeurs elders inzetbaar zijn en de logistieke keten robuuster wordt.

Als de technologie de eenvoudige (programmeerbare) handelingen van het rijden, het besturen van een voertuig en het navigeren overneemt, kan de aanwezige chauffeur zich concentreren

op wat er om hem/haar heen gebeurt. De chauffeur wordt dan meer een *operator* en neemt waar, verzamelt informatie, houdt contact met eigen troepen, coördineert met de te bevoorraden eenheid of bedient in het geval van een aanval een wapen. Als er gereden wordt met twee chauffeurs in de *lead-truck*, en minimaal één chauffeur/operator in de volgtrucks, kan truck platooning in vele fysieke omgevingen ingezet worden. De aanwezigheid van ten minste één chauffeur/operator in elke truck geeft de *fall back*-mogelijkheid om de rijtaak over te laten nemen en de truck manueel te rijden of te besturen als het truck platooning-systeem dit niet meer kan. Bijvoorbeeld doordat het terrein of de route onherkenbaar zijn (geworden) voor de technologie of een bepaalde systeemcomponent uitvalt. Hetzelfde geldt voor de situatie waarin anders gereden moet worden vanwege fysieke dreiging of als de truck platooning-techniek uitvalt door een aanval. Specifieke manoeuvres zoals rijden in een visgraatformatie of achterwaarts door een hindernis of aanval kunnen dan uitgevoerd worden door de chauffeurs/operators. Voor deze personen, die primair geen chauffeur zijn, volstaat een basisopleiding op het voertuig voor dit soort noodzakelijke handelingen.

11 Operationeel Kader Landoptreden versie 86 (OKL), Commandant Landstrijdkrachten, mei 2020.



Truck platooning is technisch al goed mogelijk, maar de militaire context heeft specifieke implementatievoorwaarden

FOTO MCD, MAARTJE ROOS

Conclusie en aanbevelingen

Defensie kampt met een tekort aan chauffeurs in bepaalde delen van de logistieke keten. Met name tijdens missies is dit een probleem. Momenteel wordt er altijd met twee chauffeurs per vrachtwagen gereden bij operationele inzet. Het gebruik van truck platooning kan het aantal benodigde chauffeurs omlaag brengen, met als bijkomend voordeel dat de veiligheid van het personeel verhoogd kan worden.

Technisch is het haalbaar om voor bepaalde omgevingen naar één chauffeur per volgvrachtwagen te gaan. De eerste vrachtwagen houdt wel zijn chauffeur met bijrijder. De chauffeur en/of bijrijder in de voorste vrachtwagen bepaalt de route en anticipeert als eerste op de situaties op de weg en in de omgeving. In het truck platoon zijn de volgvrachtwagens dan ook letterlijk slechts volgers, ze navigeren niet zelf. Dit geschetste beeld met één chauffeur per volgvrachtwagen betreft met name de technische haalbaarheid. Of het operationeel daadwerkelijk haalbaar en wenselijk is verdient nog een verdere studie, waarbij praktijkonderzoek zeker gewenst is.

In de geschetste truck platoon-configuratie moet de chauffeur wel betrokken blijven bij het rijden, met name om de omgeving te monitoren en de controle over de vrachtwagen direct te kunnen overnemen als dat nodig is. Te denken valt aan het uitvoeren van complexe manoeuvres zoals inhalen, achteruitrijden, et cetera.

Truck platooning in de militaire context kan binnen nu en drie jaar werkelijkheid worden. Er is nog wel een aantal belangrijke hiaten tussen wat er nu (civiel) beschikbaar is en wat militair gezien nodig is. Deze hiaten moeten gevuld worden om truck platooning in de militaire context te realiseren. In het al eerder genoemde TNO-rapport (zie ook noot 2) is een hele reeks defensie-specifieke technische en additionele eisen uiteengezet, zoals 'military grade'-sensoren, radio's en functies die typische militaire manoeuvres kunnen ondersteunen. Er moet dus op korte termijn worden ingezet op het geschikt maken van civiele truck

Truck platooning in de militaire context kan binnen nu en drie jaar werkelijkheid worden

platooning voor militair gebruik waarbij een samenwerking met een marktpartij in vrachtwagens gewenst is.

Een concrete aanbeveling om militaire truck platooning te realiseren is om te starten met het testen van de civiel beschikbare implementaties en met prototypes en demo's uit de civiele markt. Door daarmee ervaring op te doen en in kaart te brengen wat de additionele militaire eisen zijn, wordt nog specifiekere duidelijk waarmee de civiele implementatie moet worden uitgebreid om geheel te voldoen aan de militaire inzet. Op basis hiervan kan een gedegen specificatie worden opgesteld voor verdere ontwikkeling en verwerving. Of deze testen volledig uitgevoerd kunnen worden met prototypes of demo's uit de civiele markt moet verder onderzocht worden.

Deze testen zijn ook bruikbaar om operationele haalbaarheid en bijbehorende implementatievoorwaarden verder te onderzoeken. Zo moet onder andere verkend worden hoe de rol van de chauffeur er in detail uit gaat zien, wat de optimale taakverdeling is onder de verschillende chauffeurs, of de taken inhoudelijk ook wijzigen en of omscholing nodig is voor de chauffeurs om te leren omgaan met de platooning-technologie en de nieuwe manier van opereren. Mogelijk resulteert dit alles ook in benodigde aanpassing van de doctrine en van de logistieke concepten, eventueel met behulp van andere, niet aan platooning gerelateerde technologie. Wij denken dat truck platooning al in de nabije toekomst een grote en positieve rol kan gaan spelen binnen de defensielogistiek en hopen dat Defensie gaat investeren in tijd en onderzoek. ■

‘Stand back and stand by’ of ‘stand down’?

Krijgsmacht VS intensificeert campagne tegen extremisme

Maarten Katsman en Frans van Nijnatten

Na het aantreden van Joe Biden als president en Lloyd Austin als minister van Defensie heeft de Amerikaanse krijgsmacht de campagne voor inclusiviteit een nieuwe impuls gegeven. In alle eenheden lopen projecten om het *zero tolerance*-beleid, dat extremisme, seksuele intimidatie en ander laakbaar gedrag moet tegengaan, opnieuw onder de aandacht te brengen. Al voor afgelopen 6 januari, toen aanhangers van president Donald Trump na een toespraak van hem het Capitool bestormden, waren het ministerie van Defensie en de militaire pers alert op extremistische groeperingen als de Oath Keepers. Het gaat daarbij om milities die meedrijven op samenzweringstheorieën en leden werven onder actief-dienende militairen en veteranen. Ook de krant *Stars and Stripes* publiceerde er regelmatig over en interviewde in podcasts militairen en deskundigen om de oorzaken van extremisme te achterhalen. Een van de verklaringen voor het succes van de milities ligt in de sceptische houding van de Amerikanen ten opzichte van de politiek in Washington, zegt hoogleraar Amerikanistiek Ruud Janssens.

Biden tekende op 25 januari, vijf dagen na zijn aantreden, een decreet waarmee hij het door Trump in 2017 ingestelde verbod voor transgenders om openlijk in de krijgsmacht te dienen ophief. De president zei dat de opheffing past in het antidiscriminatiebeleid van de federale regering en het Pentagon. Austin, generaal b.d. van de U.S. Army en de eerste zwarte minister van Defensie van de VS, kondigde begin februari een *stand down* af, een periode van zestig dagen waarin commandanten het personeel op de werkvloer de kans gaven discriminatie, extremisme en grensoverschrijdend gedrag in discussierondes opnieuw te bespreken. Zijn woordvoerder John Kirby verwees daarbij specifiek naar de bewoordingen van de eed die militairen hebben afgelegd: ‘There are active verbs in that oath that

matter’.¹ Austin benadrukte dat hij er van overtuigd is dat de overgrote meerderheid van de militairen en burgers in de strijdkrachten volledig integer is, maar dat er wel degelijk een probleem speelt waarop hij beter zicht wil krijgen. Begin april stelde de minister een werkgroep in, die in de zomer met aanbevelingen moet komen. Opvallend is dat militairen in discussies hebben gevraagd om een heldere definitie van extremisme, zodat zij elkaar daarop kunnen aanspreken. Militairen die de dienst verlaten worden gewaarschuwd dat zij benaderd kunnen worden door extremistische groepen, burgermilities die vooral uit zijn op de leiderschapskwaliteiten, planningcapaciteiten en wapentraining van militairen en veteranen.

De militiebeweging

De VS kent een lange traditie van burgermilities. Het land is immers ontstaan uit een gewapende opstand tegen het Britse wereldrijk en met het

¹ C. Todd Lopez, ‘Extremism Stand Downs Focus on Oath, Not Data Collection’, *DOD News*, 30 maart 2021.



Minister van Defensie Austin benadrukte dat hij er van overtuigd is dat de overgrote meerderheid van de militairen en burgers in de strijdkrachten volledig integer is

FOTO U.S. DEPARTMENT OF DEFENSE, E.J. HERSOM

Second Amendment is het recht op wapenbezit vastgelegd in de grondwet. Een substantieel deel van de Amerikanen beschouwt de eigen overheid als een *necessary evil*, een noodzakelijk kwaad. De meer radicale aanhangers van dit gedachtegoed organiseren zich binnen de militiebeweging, een verzamelnaam voor verschillende gewapende groepen, met als gemene deler hun felle anti-overheidsovertuigingen. De populariteit van de militiebeweging is deels afhankelijk van de bewoner van het Witte Huis. In de jaren negentig kenden de milities een opleving, uit vrees dat de relatief liberale president Bill Clinton het recht op wapenbezit wilde inperken. Hetzelfde gold voor de termijnen van Barack Obama. In de tussenliggende periode, onder president George W. Bush, verloor de beweging juist relevantie. Prof. dr. Ruud Janssens, hoogleraar Amerikanistiek aan de Universiteit van Amsterdam, noemt het desgevraagd 'indrukwekkend hoe negatief veel Amerikanen denken over de politiek in

Washington. Politici maken daar soms handig gebruik van in de manier waarop ze zichzelf positioneren. Zelfs George W. Bush, zoon van een president en zelf president, beweerde dat hij een politieke outsider was. Daar voerde hij voor zijn herverkiezing in 2004 nog campagne op. Donald Trump profileerde zich op vergelijkbare wijze. Daarmee sprak hij een grote groep, met name rechtse, Amerikanen aan die wantrouwen of zelfs angst voelen voor de federale overheid.'

Waar de milities met name de federale overheid als bron van alle kwaad beschouwen, hadden zij de afgelopen jaren met Trump – als president het belangrijkste symbool van diezelfde federale overheid – een uitgesproken bondgenoot in het Witte Huis. Trump bediende zich van signaalwoorden en openlijke boodschappen. Zo riep hij in april vorig jaar op om de staten Michigan, Minnesota en Virginia, waar een Democratische gouverneur aan de macht was, te 'bevrijden'. Op

30 april drong een groep gewapende personen het Capitool van de staat Michigan binnen. Een paar weken voor de verkiezingen in november 2020 ontmantelde de FBI een complot om de gouverneur van Michigan te ontvoeren, en waarschijnlijk te executeren. Tijdens een presidentieel debat veroordeelde Trump *white supremacists* en milities niet, maar riep hij de extreemrechtse Proud Boys op 'to stand back and stand by'.² Als Commander-in-Chief van de strijdkrachten liet Trump daarmee doorschemeren een rol weggelegd te zien voor milities – maar liet hij in het midden welke precies – bij veiligheid en ordehandhaving. Nadat Trump vijf weken later weigerde zijn verkiezingsnederlaag te erkennen, begon het bij de milities nog meer te broeien.

Naast wantrouwen tegen de overheid spelen demografische ontwikkelingen en immigratie een rol in de motieven van milities. Obama schreef in een van zijn boeken dat vanaf 2050 blanke Amerikanen niet meer de meerderheid zullen vormen in het land. 'Rechtse politici en hun aanhangers gingen daarmee aan de haal, om te proberen die ontwikkeling te vertragen of te stoppen. Ook Donald Trumps harde anti-immigratiebeleid speelde daarop in en kan in dat licht worden beschouwd', aldus Janssens.

Een van de milities die de laatste jaren groeit en aan kracht wint is de Oath Keepers. Deze groep, opgericht door Stewart Rhodes, die diende bij een luchtlandingseenheid van de U.S. Army, werft bewust onder politie, hulpdiensten en militairen, zowel actief als voormalig personeel. Met hun kennis en ervaring zou een 'tirannieke' overheid het beste kunnen worden tegengewerkt. De naam Oath Keepers verwijst naar de eed die Amerikaanse militairen afleggen, namelijk het beschermen van de grondwet van de VS tegen 'all enemies, foreign and domestic'.³ De Oath Keepers hebben hun eigen 'Declaration of Orders We Will NOT Obey';

leden moeten beloven 'ongrondwettelijke' bevelen van hun superieuren te negeren, bijvoorbeeld het op grote schaal confisqueren van wapens, het instellen van de staat van beleg voor een van de 50 staten of het dulden van een vreemde krijgsmacht op Amerikaanse bodem. Tegen Rhodes loopt een FBI-onderzoek wegens mogelijke betrokkenheid bij de voorbereidingen voor de bestorming van het Capitool.

De Oath Keepers gebruiken sociale media en andere tactieken om met name militairen en veteranen te rekruteren. Zo plaatst de groep billboards in de buurt van militaire bases in het hele land die militairen oproepen '[to] Honor your oath'. De billboards herinneren militairen ook aan de bevelen die ze zouden moeten negeren. Militaire leden ontvangen pakketten met propagandamateriaal van de Oath Keepers om het bereik van de werving onder militairen verder te vergroten. De Oath Keepers verwijzen veelvuldig naar Trump, die in zijn toespraak van 6 januari zijn volgers opriep 'to peacefully and patriotically make your voices heard' en benadrukte dat hij veel voor militairen en veteranen gedaan had.⁴

Een langlopende discussie

Sinds president Harry Truman in 1948 een decreet tekende waarin hij discriminatie in de strijdkrachten op basis van ras, huidskleur, godsdienst of afkomst verbood kwam net als in de burgermaatschappij een proces van desegregatie op gang. Rapporten en studies benadrukten vooral de geleidelijkheid van dat proces, ook in de krijgsmacht. De discussie of de krijgsmacht kampt met een structureel probleem van extremisme en dan vooral white supremacy stak in 2019 opnieuw de kop op na de arrestatie van Christopher Hasson, een luitenant van de kustwacht. Hasson had eerder zeven jaar in het Marine Corps en twee jaar in de Army gediend. Hij had zich ingelezen via websites van neonazigroepen, een dodenlijst opgesteld met de namen van politici en rechters en een verzameling wapens aangelegd. Voor het Pentagon en het Department of Homeland Security was het aanleiding opnieuw naar het probleem te kijken, met als achterliggende vragen of het om individuen of netwerken gaat en hoe er beter

2 'Explainer: President Trump asked the Proud Boys to 'stand by'. Who are they?', *Reuters*, 30 september 2020.

3 De eed wordt in de VS niet afgelegd op een persoon.

4 'Transcript of Trump's Speech at Rally Before US Capitol Riot', *Associated Press*, 13 januari 2021.

gescreend kan worden om te voorkomen dat extremisten een baan in de militaire organisatie krijgen. In een rapport aan de Armed Services Committees van het Congres uit 2020 licht het Pentagon toe dat zich jaarlijks 400.000 potentiële rekruten melden via het Military Entrance Processing Station. Een standaardformulier met de levensloop volstaat in de meeste gevallen, maar als daar vermoedens voor zijn wordt gekeken of iemand banden heeft of had met bendes of extremistische organisaties. Tatoeages worden bekeken en vergeleken met materiaal in een databank. Het rapport beval aan om voor screening samen te blijven werken met de FBI als er getwijfeld wordt over de betekenis van een op de huid aangebracht symbool.⁵

De afgelopen jaren zijn slechts 26 militairen ontslagen wegens extremistische activiteiten. Congresleden zijn het eens dat extremisme geweerd moet worden uit de krijgsmacht, maar verschillen van mening over de omvang van het probleem. Sommigen vinden 26 ontslagen

extremisten veel omdat regering en bevolking honderd procent vertrouwen moeten kunnen hebben in de krijgsmacht, anderen zien geen structureel probleem, maar wel een 'political talking point' dat hip is om over te debatteren.⁶ Hip of niet, commandanten nemen de opdracht van Austin serieus en vullen die breed in. Zo loopt op de militaire academie West Point het project People First Solarium, waarbij militairen die minder dan drie jaar in dienst zijn in groepen praten over racisme, extremisme, zelfmoord en seksueel geweld.⁷

Militairen discussiëren onderling al langere tijd over extremisme, inclusiviteit en het zero

- 5 U.S. Department of Defense, 'Report to Armed Services Committees on Screening Individuals Who Seek to Enlist in the Armed Forces (Washington, D.C., 2020).
- 6 Leo Shane III, 'Lawmakers spar over problem of extremism in the military', *Military Times*, 24 maart 2021.
- 7 Mosheh Gains, 'Army turns to its youngest members to address cultural issues', *NBC*, 26 maart 2021.

Demonstratie van de Roanoke County Militia voor het Capitool in Richmond, Virginia, 18 januari 2021, waarbij bewust het verbod op het dragen van vuurwapens rond het gebouw wordt overtreden

FOTO ANP/REDUX PICTURES, LORI HAWKINS



tolerance-beleid in de krijgsmacht. Veteraan Rod Rodriguez, een van de presentatoren van *Military Matters*, een podcastreeks van de krant *Stars and Stripes*, interviewde een vrouwelijke militair die vertelde dat zij in Fort Gordon, Georgia, door collega's in de neonazi-scene getrokken werd en dat leidinggevendenden daarvan wegkeken. Volgens Rodriguez is extremisme in de krijgsmacht geen nieuw fenomeen, maar heeft het een nieuwe dimensie gekregen. Hij doelt onder meer op de aansluiting die gevonden wordt bij samenzweringstheorieën, zoals QAnon. In een uitzending over QAnon zei Jack Murphy, een collega van Rodriguez, dat ook bij de *special forces* aanhangers van samenzweringstheorieën zitten en dat dat een nationaal veiligheidsprobleem zou kunnen creëren als de aantallen toenemen. In geheime Facebookgroepen zouden leden van *special forces* QAnon ondersteunen en racistische

taal gebruiken, ook bij het beschrijven van minister Austin. Ook steunen de Facebookgroepen Trumps bewering dat de verkiezingen van 2020 'gestolen' waren door de Democraten.⁸

In hun podcast 'The Army goes to Washington' namen Rodriguez en Murphy het besluit van Trump onder de loep om vorig jaar juni actief dienende militairen naar bases rond Washington te dirigeren rond de protesten na de dood van George Floyd. De militairen dienden eventueel de National Guard van de stad bij te staan. Tevens riep Trump de gouverneurs van de staten op hun National Guard paraat te houden 'to dominate the streets'.⁹ Hoewel een president de National Guard onder zijn bevel kan stellen, lag dat in dit geval uiterst gevoelig omdat de Posse Comitatus Act uit 1878 de bevoegdheid van de federale overheid om federale troepen te gebruiken voor het afdwingen van binnenlandspolitieke doelen aan banden legt. Trump oogstte felle kritiek toen de politie, ondersteund door militairen van de National Guard, hard optrad tegen demonstranten zodat hij ongehinderd

8 Carol E. Lee, 'In Secret Facebook groups, America's best warriors share racist jabs, lies about 2020, en QAnon theories', *NBC*, 16 april 2021.

9 Katherine Faulders e.a., 'Trump, Barr tell governors to 'dominate' the streets in response to unrest', *ABC News*, 1 juni 2020.

Leden van de Virginia National Guard leggen hun oath of reenlistment af op de trappen van het Capitool in Washington, D.C., februari 2021

FOTO U.S. NATIONAL GUARD, COTTON PURYEAR



naar de nabijgelegen St. John's Church kon lopen om daar buiten een toespraak te houden. Uit verschillende staten kwamen eenheden van de National Guard na de bestorming opnieuw naar Washington, nu met een massalere inzet die op zou lopen tot zo'n 25.000 militairen. In de aanloop naar de inauguratie van Joe Biden werden twaalf van hen van hun taak ontheven wegens mogelijke banden met extremistische groepen. Commandanten grepen de inzet in Washington juist ook aan om, tegen de achtergrond van de symbolen van de Amerikaanse democratie, militairen de eed af te nemen. De ceremonieën waren voor de buitenwacht tevens een teken dat de meerderheid van de Amerikaanse reservisten, net als reguliere militairen, volledig achter de grondwet staat.

Culture wars

Met aanhangers van Trump, propagandisten van samenzweringstheorieën en (oud)militairen, al dan niet behorend tot een militia, vormden de bestormers van het Capitool, waar op 6 januari de procedure voor de formalisering van de verkiezingsuitslag aan de gang was, een bont gezelschap. Enkele veteranenorganisaties reageerden door leden die hadden meegedaan te royeren. Er wordt nog onderzocht in hoeverre de bestorming van tevoren was georkestreerd, of dat het ging om een min of meer spontane actie van de menigte na de toespraak van de president. Ruud Janssens zegt hierover: 'Het onderzoek naar de bestorming van het Capitool gaat tot nu toe vooral over de relatie van de Capitol Police met andere wetshandhavers, zoals andere politiediensten en de FBI. Een onderzoek naar de top-downinstructies ontbreekt echter vooralsnog. De Democratische voorzitter van het Huis van Afgevaardigden Nancy Pelosi wil een uitgebreid onderzoek starten, vergelijkbaar met het onderzoek naar 9/11, maar Republikeinse Congresleden houden dat tegen. Het is een teken aan de wand dat juist zij de gebeurtenissen van 6 januari niet tot de bodem willen uitzoeken.' Tot nu toe zijn meer dan 300 mensen aangeklaagd voor hun rol bij de bestorming, die vijf levens eiste.

In een uitzonderlijke verklaring wezen de Joint Chiefs of Staff er na de bestorming op dat de

krijgsmacht nooit iets zal doen om de loop van binnenlandse constitutionele processen te veranderen, omdat dat in strijd zou zijn met de traditie en met de eed. Mocht Trump stille hoop gekoesterd hebben dat de strijdkrachten hem te hulp zouden schieten om de machtsoverdracht van 20 januari te blokkeren, dan was de boodschap van de hoogste militairen duidelijk. Overigens benadrukten generaal Mark Milley, voorzitter van de gezamenlijke chefs, en toenmalig minister van Defensie Mark Esper in september vorig jaar tijdens een discussieronde dat de krijgsmacht bij uitstek de plek is waar personeel op basis van verdienste verder kan komen en dat discriminatie op welke grond dan ook daar geen plaats heeft.

Terwijl Biden met zijn decreet de krijgsmacht een beleid kan opleggen, blijft inclusiviteit een heikel onderwerp in de *culture wars* tussen liberalen en conservatieven in de VS. Zo hebben gouverneurs van meerdere staten, waaronder Arkansas, Mississippi, Tennessee en Alabama, recent wetten getekend die de rechten van transgenders inperken. De U.S. Army omschrijft het People First Solarium dan ook niet voor niets als een project voor het bespreken van *cultural issues*, waarmee militairen niet alleen in de krijgsmacht, maar ook in de samenleving te maken kunnen hebben. Uit de sessies zijn een aantal aanbevelingen gekomen, zoals het duidelijker omschrijven van grensoverschrijdend gedrag, die uitgewerkt zullen worden door de vorig jaar december ingestelde Army's People's First Task Force. De andere krijgsmachtdelen blijven niet achter. De marine richtte in juni al de Task Force One Navy op, die ook kijkt naar het negatieve effect van extremisme en discriminatie op de inzetbaarheid. Die brede blik is precies wat Austin wil. Het gaat het Pentagon niet louter om absolute getallen en de lijnen die eventueel naar militia's lopen, maar om de volle omvang van het probleem en onderliggende oorzaken. Pentagonwoordvoerder John Kirby zei dat er na de zomer zeker vervolgcacties op de stand down zullen komen, waarvan de inhoud later bekendgemaakt zal worden.¹⁰ ■

10 C. Todd Lopez, 'Extremism Stand Downs Focus on Oath, Not Data Collection', *DOD News*, 30 maart 2021.

Militair wapentuig, gewoon van het balkon

Jaus Müller MA

Een collega van mij woont op tien hoog in een woontoren in Rotterdam. Het balkon biedt een fenomenaal uitzicht over de havenstad. Maar toen ik daar laatst was, was het niet zozeer het uitzicht wat fascineerde, maar een zonderling object dat we aantroffen op zijn balkon: een licht beschadigde drone. Het ding, dat waarschijnlijk gecrasht was tegen de woontoren, deed niks meer. Beneden aan de flat troffen we evenmin een hopeloos zoekende drone-bestuurder. De mysterieuze zwerfdrone heeft maanden in quarantaine bij die collega gelegen, in afwachting van een noodkreet van de eigenaar. Maar elk teken bleef uit. Ik heb toen de drone maar overgenomen. Als een verzwakt kuikentje heb ik hem laten drogen en op krachten laten komen. Hortend en stotend kwam de doodgewaande drone tot leven. Na het resetten, formatteren en het aanschaffen van een controller deed het ding het weer alsof ie net uit de fabriek kwam! Daarop heeft deze aangewaaide drone z'n diensten goed bewezen tijdens battlefieldtours voor Defensie. Door luchtopnames te maken van historische slagvelden, kregen toehoorders in het leslokaal – helaas nodig in coronatijd – toch inzicht in het slagveld.

De les van deze aangewaaide drone: moderne techniek ligt soms voor het oprapen. In dit geval gewoon op een Rotterdams balkonnetje. Het gebruik van dit vernuftige apparaatje heeft Defensie ook nog eens geen cent gekost.

Waarom moeilijk doen als het zo makkelijk kan? Toch heb ik soms het idee dat wij bij Defensie het omgekeerde adagium hanteren. Vooral proberen het zo moeilijk mogelijk te maken in de aanschaf van materiële zaken, terwijl de makkelijke oplossing misschien voor het grijpen ligt. Waarom toch die neiging om als piepklein land met een ondermaats defensie-budget – en een bescheiden defensie-industrie – alles zelf te willen ontwikkelen, en panklare oplossingen laten voor wat ze zijn?

In het defensiemagazine *Sterker* las ik hoe de marine in samenwerking met de TU Delft een hypermoderne hybride waterstofdrone ontwikkelt.¹ Het ding, draaiend op accu's en waterstof, is hard nodig, vertelt sergeant Nathan Janssen (29) in het artikel. Een 'gewone' drone (zoals die van het balkon) heeft hooguit een bereik van twee kilometer. Op zee is dat een waardeloze afstand: op de brug met een verrekijker kun je het doel op die afstand ook prima zien. Die drone voegt dan ook niets toe tijdens maritieme *live-fire exercises*, waar met geschutanalyse achteraf gekeken wordt of het doel geraakt is. Dit wordt nu opgelost door een tweede marineschip in te zetten met een

NH90-helikopter aan boord. De dure helikoptervlucht dient enkel om van dichtbij te zien waar die granaten of raketten zoal terecht zijn gekomen.

Sergeant Janssen vertelt dat de nieuw te ontwikkelen Nederlandse drone dermate ver kan vliegen dat een NH90 en tweede schip overbodig zijn.

Op zich een prima plan. Het klinkt vrij omslachtig om zo'n tweede schip plus heli in te zetten. Bovendien: schepen die



¹ 'Of ik bij het droneteam wilde?', in: *Sterker*, No. 2 (april-mei 2021) 28.

daadwerkelijk kunnen varen hebben we amper nog. Eind april meldde de goed ingevoerde website *marineschepen.nl* dat inmiddels zowel het amfibisch transportschip Zr.Ms. Johan de Witt als het M-fregat Zr.Ms. Van Speijk stilliggen in de haven van Den Helder omdat er simpelweg te weinig personeel is om veilig de zee op te gaan.² De nood is dus aan de man. De ‘drone-sergeant’ vond ook dat de marine wat laat uit de startblokken was gekomen, maar beter laat dan nooit: ‘Ik vind dat we als marine twintig jaar te laat zijn begonnen met drones, maar met de prestaties van de Nederdrone zijn we pioniers’.

Toch blijft de vraag: als we die drones zo hard nodig hebben, waarom steken we dan zoveel kostbare tijd en schaars geld in het ontwikkelproces van een eigen rood-wit-blauwe Nederdrone? Waarom willen we als piepkleine krijgsmacht per se de pionier uithangen? Blindstaren op het wonderwapen van de toekomst maakt ons kwetsbaar als we niet gelijktijdig de wapens van nu aanschaffen. Bedenk wel: oorlogen zijn in het verleden gewonnen met wapens die beschikbaar waren of zich al in een vergevorderd stadium van ontwikkeling bevonden. De komst van oorlog betekende enkel dat er voldoende geld beschikbaar was om de ontwikkeling te versnellen en uiteindelijk tot massaproductie over te gaan.

Dat dit geen holle retoriek is, bewijst de vorig jaar gevoerde oorlog tussen Azerbeidzjan en Armenië. Dit conflict draaide om het betwiste gebied Nagorno-Karabach. Voor wie nu overweegt af te haken met lezen: die oorlog is op vele fronten een allesbehalve onbeduidend conflict. Het is het eerste gewapend treffen geweest waarbij drones een doorslaggevende rol hebben gespeeld, aldus veiligheidsexperts.³ ‘The general understanding among experts used to be that drones wouldn’t play a big role in inter-state wars, as they are vulnerable to anti-aircraft fire’, aldus Ulrike Franke van de European Council on Foreign Relations, een van deze experts, in *The Economist* eind vorig jaar. Dat bleek dus een misvatting. Geconfronteerd met een interstatelijke oorlog wist Azerbeidzjan vrij snel een aanzienlijk deel van de Armeense luchtverdediging, artillerie en tanks uit te schakelen door de

Als een verzwakt kuikentje heb ik de drone laten drogen en op krachten laten komen

inzet van gewapende drones. Ook aanvallen in de diepte richtten grote schade aan in de logistieke aanvoerlijnen van de Armeense krijgsmacht. Opvallend hierbij is dat de zelfontwikkelde Armeense drones geen partij waren in vergelijking tot de snel door Azerbeidzjan aangekochte kant-en-klare drones van Turkse makelij. Deze zogeheten TB2-drones blonken uit in hun verscheidenheid, kostten relatief weinig – een paar miljoen dollar per stuk – en lagen gewoon op de plank van de gemiddelde Turkse wapenhandelaar. De les hieruit, lijkt mij: zelf spulletjes ontwikkelen is leuk en misschien goed voor de eigen kennisindustrie, maar in tijden van schaarste en dreiging is het beter te kopen wat er op dat moment voor handen is. *Off-the-shelf* dus. Gewoon dat wat op de plank ligt, en desnoods uit Turkije (immers gewoon lid van de NAVO).

En als zelfs *off-the-shelf* niet gaat, ga dan maar wat rondstruinen tussen Rotterdamse woontorens. *Off-the-balcony* is ook een oplossing. ■

2 Jaime Karremann, ‘Nog een marineschip tegen de kant: Zr.Ms. Johan de Witt blijft na zomer in de haven’, *marineschepen.nl*, 24 april 2021.

3 ‘The Azerbaijan-Armenia conflict hints at the future of war’, in: *The Economist*, 10 oktober 2020; Shaan Shaikh en Wes Rumbaugh, ‘The Air and Missile War in Nagorno-Karabakh: Lessons for the Future of Strike and Defense’, *CSIS*, 8 december 2020.

Reservist, (g)een vrijwilliger

Mr. S.A. Wiegman*

In het streven naar een adaptieve krijgsmacht gaat zich een praktijk vormen van voltijd- en deeltijdmilitairen. Wat daarvan ook zij, de deeltijdmilitair is thans zichtbaar als reservist. Het is de reservist die zich vrijwillig meldt voor dienst en zich vooral buiten civiele kantoor tijden inzet voor Defensie. De civiele werkgever zal veelal de hypotheek betalen, dus daar gaan de meeste uren van de werkweek naartoe. Dan blijven de avonduren en weekenden over voor Defensie. Als vrijwilliger. Maar niet vrijblijvend. En om die betrokkenheid te erkennen is toekenning van de Vrijwilligersmedaille Openbare Orde en Veiligheid (weer) noodzaak.

Ik doel in deze column op het gros van de landmachtreservisten: de zogeheten Reservist Militaire Taken bij het Korps Nationale Reserve. Deze vrijwilligers zijn opgeleid tot het bewaken en beveiligen van wat ons dierbaar is. Het is van belang deze reservisten als vrijwilliger aan te blijven merken, ondanks hun arbeidsrechtelijke verhouding als deeltijdmilitair. Onze minister heeft een kleine tien jaar geleden echter al voorgesorteerd op de gedachte dat de reservist geen vrijwilliger is.¹ Ik zal toelichten waarom die gedachte niet klopt.

Een vrijwilliger is volgens *Van Dale* iemand die zich vrijwillig meldt voor iets. De actuele vacaturetekst voor Reservist Militaire Taken voegt daaraan toe: 'toetreden tot de Nationale Reserve is misschien wel de meest zinvolle vrijetijdsinvulling die er bestaat'. Daarmee raakt Defensie de kern van een reservist: diens vrijetijdsbesteding. Met hart en ziel zet de reservist zich in zijn eigen tijd in voor wat met recht de meest zinvolle besteding van vrije tijd genoemd kan worden. In eigen tijd te worden opgeleid tot militair-reservist en in eigen tijd de daarbij behorende taken uitoefenen om bij te dragen aan een veiligere samenleving is de drijfveer van menig reservist. Daar levert de reservist met liefde en passie zijn of haar vrije tijd voor in. Die bevlogen betrokkenheid van de reservist als vrijwilliger jegens Defensie kenmerkt het esprit de corps van het Korps Nationale Reserve.

Nu de reservist vrijwilliger is komt de daarvoor bestemde koninklijke onderscheiding om de hoek kijken. Tot en met 2013 werd de reservist gedecoreerd met de Vrijwilligersmedaille Openbare Orde en Veiligheid (hierna: Vrijwilligersmedaille). Het huidige instellingsbesluit van deze medaille noemt de reservist van het Korps Nationale Reserve als een te decoreren vrijwilliger.² Veelvuldig en terecht is de medaille dan ook eertijds uitgereikt. Ook Defensie heeft dus de reservist decennia gezien als vrijwilliger.

* De auteur is als geweerschutter werkzaam bij het Korps Nationale Reserve en in zijn civiele functie jurist bij de Rijksoverheid. Deze column is op persoonlijke titel geschreven.

¹ *Kamerstukken II* 2012/13, 2855, nr. 2, 1-2.

² Artikel 2 aanhef onder d van het Besluit vrijwilligersmedaille openbare orde en veiligheid.

Onze minister is gestopt de reservist deze onderscheiding te verlenen.³ De voornaamste reden is dat er binnen Defensie al een soortgelijke medaille zou zijn (die voor Trouwe Dienst dan wel het Jeneverkruis) en dat men niet tweemaal decoreert voor hetzelfde feit. In dat laatste kan ik onze minister volgen. In het eerste vergist onze minister zich. Daar waar de Trouwe Dienstmedaille en het Jeneverkruis belonen voor een tijdlang correct uitvoeren van militaire taken, richt de Vrijwilligersmedaille zich op de tijdsbesteding daarvan. Het gaat bij de Vrijwilligersmedaille niet primair om het correct uitvoeren van militaire taken in een bepaalde periode, maar dat dit gebeurde in eigen tijd. Als vrijwilliger. En niet als hoofdfunctie. Het is juist de waarde van de Vrijwilligersmedaille dat erkenning gegeven wordt voor het geruime tijd uitvoeren van reservistentaken naast een civiele functie. Daarmee behoudt de reservist zijn aanspraak op de Trouwe Dienstmedaille of het Jeneverkruis en wordt de reservist separaat beloond door zijn vrijetijdsinvulling bij Defensie te besteden. De reservist wordt dus niet dubbel onderscheiden voor hetzelfde. Ook de fulltime militair maakt immers aanspraak op de Vrijwilligersmedaille, bijvoorbeeld wanneer die in de vrije tijd vrijwilliger is bij de brandweer of het Nederlandse Rode Kruis.⁴ Dat de reservist vrijwilliger is bij Defensie en daarvoor, zowel als voor het langdurig verrichten van militaire taken, onderscheiden wordt, zijn twee verschillende zaken.

Daar wringt mijns inziens de gedachte van onze minister. De Vrijwilligersmedaille wordt, zo lijkt het althans, gezien als substituut voor een militaire onderscheiding.⁵ De Vrijwilligersmedaille is echter geen militaire onderscheiding, maar een koninklijke onderscheiding. In die hoedanigheid staat de Vrijwilligersmedaille los van de verrichte activiteit bij en het interne decoratiestelsel van Defensie. Het is dus niet aan onze minister aanvragen voor de Vrijwilligersmedaille af te wijzen op grond van het argument dat intern een soortgelijke – quod non – medaille wordt uitgereikt. Die ruimte biedt het instellingsbesluit van de Vrijwilligersmedaille ook niet. Met deze gedachtegang devalueert onze minister een koninklijke onderscheiding.

De minister moet de blokkade van de aanvragen afhalen en de uitreiking van de Vrijwilligersmedaille aan reservisten mogelijk maken

Nog open blijft de situatie voor de reservisten binnen de krijgsmacht die niet geplaatst zijn onder het vaandel van het Korps Nationale Reserve. Het lijkt er op dat zij niet vallen onder het toepassingsbereik van de Vrijwilligersmedaille, want zij worden niet als zodanig genoemd in het instellingsbesluit. Onze minister doet er goed aan Binnenlandse Zaken te adviseren het toepassingsbereik van het instellingsbesluit te verruimen naar de praktijk van de adaptieve krijgsmacht, zodat iedere vrijwilliger bij Defensie in aanmerking komt voor deze koninklijke onderscheiding.

Concluderend kunnen we stellen dat de reservist als vrijwilliger bij Defensie dient en aanspraak maakt op de koninklijke onderscheiding van de Vrijwilligersmedaille. Onze minister moet daarom de blokkade van de aanvragen afhalen en de reservist de eer te geven die hem of haar toekomt. ■

3 Brief van de minister van Defensie van 1 februari 2018 (*Kamerstukken II 2017/18*, nr. 2018D03369).

4 Zie de aanhef en respectievelijk onder sub b en g van artikel 2 van het Besluit Vrijwilligersmedaille openbare orde en veiligheid. Dat de Vrijwilligersmedaille losstaat van een intern decoratiestelsel komt ook tot uiting bij het Nederlandse Rode Kruis.

5 Ook kan gedacht worden aan bijvoorbeeld de Landmachtmedaille. Overigens is die medaille, door de daaraan gekoppelde urennorm, voor reservisten vrijwel onbereikbaar.



Opstand van de Georgiërs op Texel

Het laatste slagveld van Nederland
Door Eric Lee
Uithoorn (Karakter Uitgevers) 2020
224 blz.
ISBN 9789045218182
€ 27,99

De vuurtoren op de noordelijke punt van Texel oogt als een ideaal uit een toeristenbrochure. Wie hem bezoekt ontdekt al snel dat achter de buitenste wand verrassend genoeg een oudere vuurtoren schuilt, met oorlogsschade. De nieuwe vuurtoren is er omheen gebouwd. Hierdoor is de rode vuurtoren bij De Cocksdorp veel meer dan alleen maar pittoresk; hij heeft de verontrustende gelaagdheid die kenmerkend is voor veel objecten en plekken op voormalige slagvelden. Bij het contact ermee dringen zich verhalen op die zich schuilhouden áchter de schilderachtige contemporaine oppervlakte.

Bij de vuurtoren op Texel draaien deze verhalen om de *last stand* van een bataljon Georgiërs aan het einde van de Tweede Wereldoorlog. Dit *Ostbataillon* maakte onderdeel uit van de Wehrmacht. Het nam de wapens op tegen de eigen Duitse wapenbroeders. In de nacht van 5 op

6 april 1945 doodden de hulptroepen meer dan vierhonderd Duitsers bij verrassing, op gruwelijke wijze. Daarna braken felle gevechten uit tussen de Georgiërs en de Duitsers. De laatsten wilden wraak nemen en Texel heroveren. Dit gebeurde door 'reguliere' gevechten en daarna meer in de vorm van bestrijding van 'partizanen'. Aan beide zijden werden daarbij geen krijgsgevangenen gemaakt. De vuurtoren bij De Cocksdorp vormde bij dit alles het decor van een schijnbare slotakte van de geweldsexplosie. Daar werd de opstand gebroken op 20 april 1945, nota bene op de verjaardag van Hitler. Hij beval eerder, na de *Sondermeldung Texel*, tot het doden van alle Georgiërs. Na hun nederlaag bij de vuurtoren gingen de overgebleven Georgiërs echter ondergronds. De gevechten gingen dus door en verbijsterend genoeg tot weken ná Bevrijdingsdag. De Canadezen stonden klaar om het noorden van Nederland te bevrijden

en ook de Waddeneilanden, maar zij wachtten af en verschenen pas op 19/20 mei op Texel.

De bloedige minioorlog op Texel was daarmee militair gezien misschien mosterd na de maaltijd. Maar het was gruwelijk voor de direct betrokkenen en de bewoners van het eiland. De felle gevechten veranderden Texel in een rokende puinhoop. Van de ongeveer 800 Georgiërs die op het eiland gelegerd waren, om te worden ingezet om de *Widerstandsneste* van de Atlantikwall te bemanen, leefden er aan het einde van de gevechten nog slechts 228. De Duitsers leden zelfs veel meer verliezen. In de eerste nacht van de gevechten werden al 412 Duitse militairen omgebracht. Hoeveel Duitsers erna sneuvelden is heel lastig vast te stellen, want gedurende het conflict werden dode en gewonde Duitsers afgevoerd en veel versterkingen aangevoerd. Canadese rapporten van vlak na de gebeurtenissen spreken van 2347 Duitse KIA/WIA/MIA. We zitten er kortom vast niet heel ver naast als we uitkomen op zo'n 3000 doden en gewonden, waarvan driekwart Duits was. Het aantal gedode Texelaars, dat waarschijnlijk ruim boven de 100 ligt, is daarbij meegeteld. Dit alles op een Waddeneiland waar het tot april 1945 relatief rustig was, in de marge van een geallieerde flankoperatie, terwijl de oorlog welbeschouwd voorbij was. Het is daarmee zonder enige twijfel een van de eigenaardigste gebeurtenissen uit de (militaire) geschiedenis van Nederland in de Tweede Wereldoorlog.

Boeiende casus

Voorals krijgswetenschappelijk bezien is Texel een heel boeiende casus. Want gedurende de gevechten op Texel (feitelijk de laatste grote

- 1 Met name: Serge Blom en Rolf de Winter, *De Georgische muiterij op Texel, april-mei 1945. Een militair-historische gids* (Franeker, Van Wijnen, 2016). Eerder verschenen ook: Hans Verhoeven, *De polder brandde. Jeugdherinneringen aan de 'Russenoorlog'* (Den Burg, gemeente Texel, 2005); Dirk van Reeuwijk, *Sondermeldung Texel – Opstand der Georgiërs* (Den Burg, Open boek, 1995); J.A. Van der Vlis, *Tragedie op Texel. 6-26 april van het jaar 1945* (Amsterdam, Becht, 1945).
- 2 Eric Lee schreef ook: *Operation Basalt. The British Raid on Sark and Hitler's Commando Order* (2016) en *Saigon to Jerusalem. Conversations with U. S. Veterans of the Vietnam War Who Emigrated to Israel*.

'slag' aan het westfront) waren niet altijd heldere scheidslijnen te trekken tussen bezetters, hulptroepen, opstandelingen, collaborateurs, verzet en/of bevolking. De gevechten op Texel roepen interessante vragen op over de afbakening van krijgswetenschappelijke concepten, zoals rebellie, opstand, munitie, *franc-tireurs*, partizanen, conventioneel gevecht én *counterinsurgency*. Alleen al de karakterisering van het begin van de strijd levert problemen op. Kan het afsnijden van de keel van Duitse collegae worden gelegitimeerd als verzet tegen tirannie en bezetting, omdat het de geallieerde zaak en de vrijheid zou dienen? Mochten de Georgiërs de burgers van Texel dwingen, zoals zij deden, om te helpen met deze 'bevrijding' van het eiland? Mogen non-combatanten worden gemobiliseerd en bewapend voor 'de goede zaak'? Omgekeerd kan men zich de vraag stellen of de Duitse reacties te rechtvaardigen waren en proportioneel. Gingen zij zich te buiten aan ongeoorloofde oorlogshandelingen, omdat er naast de 'reguliere oorlogvoering' ook sprake was van bombardementen op dorpen en boerderijen waar de muitende vijand zich schuil hield en het afdwingen van informatie via info-ops en terreur bij de bevolking? Tactisch-operationeel is ook lang niet alles zo helder als het op het eerste gezicht lijkt. Hoe moeten de relatief succesvolle Duitse militaire operaties, die werden aangestuurd door de Duitse oud-commandant van de Georgiërs majoor Klaus Breitner, eigenlijk worden gekarakteriseerd? Was de kern ervan een set snelle tegenstoten met *Alarmeinheiten* en *Kampfgruppen*? Of was het eerder een goed georganiseerd klassiek conventioneel aanvallend gevecht? Of beide, na elkaar? Wat te denken van de

zuiveringsacties en *sweeps* nadat de opstandelingen in *pockets* waren teruggedreven, van waaruit zij een soort guerrilla voerden? Laat deze laatste fase van de gevechten zich omschrijven als *counterinsurgency*? Duidelijk is in ieder geval: de gebeurtenissen op Texel in 1945 vormen inderdaad een uitermate interessante krijgswetenschappelijke casus. De verklaring ervoor is waarschijnlijk dat de strijd op dit geïsoleerde eiland binnen enkele weken meerdere keren fundamenteel van karakter veranderde. Er was sprake van zowel rebellie, terreur en conventioneel optreden, met diverse vormen van aanvallend en verdedigend gevecht, als irreguliere en asymmetrische gevechtsacties, *sweeps*, psyops en daarnaast een actief betrokken bevolking en een militaire grootmacht die door zijn afwachterende aanwezigheid indirect effect had. Men zou Texel bijna als een krijgswetenschappelijke laboratoriumopstelling kunnen opvatten. Het is alsof karakter en dynamiek van oorlogvoering hier onder een vergrootglas te bestuderen zijn, of in een militaire snelkookpan. De casus Texel had – hoe vreemd dit ook klinkt – niet misstaan in de opleidingen voor de missies in Afghanistan en Irak.

Focus op de Georgiërs

De grote vraag bij de beoordeling van een nieuw boek erover is natuurlijk of er een originele analyse plaatsvindt die leidt tot een interessante nieuwe gezichtspunten. Het antwoord kan gelukkig 'ja' luiden, voorzichtig weliswaar, als het gaat om Eric Lee's *Opstand van de Georgiërs op Texel*. Dit komt niet door zijn beschrijving en interpretatie van de gevechten op Texel. Wie geboeid is door de tactische aspecten van de gevechten op Texel kan veel beter

andere studies opslaan.¹ Maar Lee biedt wel iets dat in andere boeken over Texel ontbreekt. Hij heeft zich in het bijzonder gericht op de Georgiërs en behandelt hen veel uitvoeriger dan gangbaar is. Eric Lee is een journalist die in New York opgroeide en nu in Londen leeft. Hij schreef eerder onder andere *The experiment. Georgia's Forgotten Revolution 1918-1921*.² Daaruit blijkt dat zijn interesse al langer naar Georgië uitgaat. Dit resulteert vooral in overtuigende passages in de eerste honderd pagina's van het boek en in de laatste hoofdstukken ervan. In de eerste hoofdstukken introduceert Lee de Georgische hoofdrolspelers, zoals Shalva Loladze en zijn ondercommandanten, verhaalt hij over de voorgeschiedenis van de eenheid, de Sovjet-tijd, hun (grote) gevechtservaring, de gevangenneming aan het oostfront en hun 'keuze' voor het Duitse leger. Ook komt de geschiedenis van de Ostbataillon aan de orde: de ambivalentie erbinnen ten opzichte van zowel het communisme als het fascisme. Tegen deze achtergrond verklaart Lee de grote diversiteit binnen de eenheid en hun dromen en angsten. Aan het einde van het boek komen andere boeiende kwesties naar voren, zoals de houding van de bevolking van Texel tegenover de 'opstandelingen' en de uiterst complexe herinnerings- en herdenkingscultuur voor wat betreft de gebeurtenissen. Hierbij blijkt dat Lee uiteindelijk wel begrip kan opbrengen voor de Georgiërs. Er zou goed kunnen worden verdedigd dat zij deloyale lafhartige gewelddadige opportunisten waren. Duitsers en Canadezen redeneerden vaak zo. Maar Lee formuleert het anders. De gevechtshandelingen werden volgens hem ingegeven door 'de wil te blijven

leven'. Bij een eventuele terugkeer naar Rusland, na de overgave op de geallieerden, liepen zij groot gevaar. Daarom wensten de Georgiërs, voordat Stalin hen weer in handen kreeg, 'hun waardigheid te herwinnen', stelt Lee. Zij trachtten het beeld dat van hen bestond als verraders te doen kantelen, bij Stalin, de geallieerden, hun eigen volk én niet in de laatste plaats ook bij zichzelf. Dat een relatief vreedzaam eiland erdoor in een slagveld veranderde en collegae de keel werd afgesneden waren volgens Lee 'offers die in oorlogen betaald worden voor overleven'.

Het moet worden gezegd: in zekere zin slaagde dit plan. Ná de opstand verging het de meeste Georgiërs gezien de omstandigheden vrij redelijk. Zij werden door hun wanhoopsactie relatief bekend en verdwenen mede om hun 'heldendaad' (en omdat de geallieerden en de Nederlandse communisten zich voor hen sterk maakten) over het algemeen niet in de goelag. Heel interessant is het dat Lee schetst hoe moeizaam dit heroïsche narratief langzamerhand vorm kreeg en het verwerkingsproces van het oorlogs-

trauma zich daarbij verstrengelde met de herdenkingscultuur en herinneringspolitiek van vlak ná de oorlog, toen de Koude Oorlog uitbrak. In hoofdstuk 15 komt Lee in dit verband te spreken over de geboorte van 'de mythe'. Hij gaat er dieper in op de constructie van de herinnering en de doorwerking van de gebeurtenissen. Dit mondt uit in een passage over het ontstaan van de Georgische begraafplaats op Texel, de herdenkingsmonumenten en de vele controverses die gingen spelen. In hoofdstukken 16 en 17 richt hij zich vervolgens ook op de receptie van de gebeurtenissen in Georgië en Rusland, binnen de context van de zeer gespannen relatie tussen de twee landen voor en ná de val van de Berlijnse Muur.

Muiterij of opstand?

Dit alles toont aan dat Eric Lee een oorspronkelijk boek heeft geschreven. Helaas is de kracht van het boek, zoals vaak, mede de oorzaak van de zwakte ervan. Juist door de sterke focus op de voorgeschiedenis van het Georgische bataljon en de doorwerking van de gebeurtenissen na 1945 komt de beschrijving en analyse van de gevechten, terwijl die juist zo

boeiend zijn, niet uit de verf. De passage hierover is veel te kort (nog geen 45 pagina's) en biedt niets nieuws. Voor wie geïnteresseerd is in tactische aspecten van de casus Texel gaat er daarom nog steeds niets boven het boek dat Serge Blom en Rolf de Winter erover schreven: *De Georgische muiterij op Texel, april-mei 1945*. Zij geven, thematisch per locatie geordend, zeer gedetailleerde informatie over vooral de militaire kant van het verhaal. Hun boek is voorzien van prachtige en zeer verhelderende kaarten en foto's. Dat ontbreekt bij Lee. Maar wie zich wil verdiepen in een alternatief verhaal dat ook achter de wand van de vuurtoren van Texel schuilgaat, doet er zeker goed aan Lee's boek te lezen. Misschien moeten beide boeken maar naast elkaar worden gebruikt. Dan kan de lezer ook zelf beslissen of het Georgische geweld een muiterij was (zoals Blom en De Winter prominent in hun titel zetten) óf een opstand (het woord waarvoor Lee bewust kiest). Dit is geen detailkwestie. Woordkeuze is níet vrijblijvend als Mars om de hoek kijkt. ■

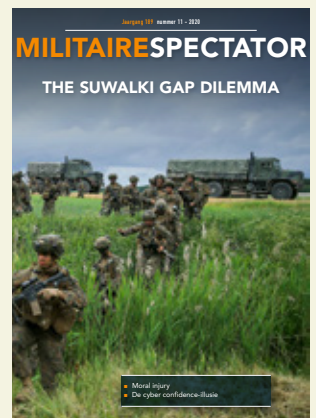
Dr. Henk de Jong, universitair docent militaire geschiedenis NLDA

Schrijft u een gastcolumn in de *Militaire Spectator*?

De redactie van de *Militaire Spectator* biedt lezers de mogelijkheid een gastcolumn te schrijven van maximaal duizend woorden. Het thema is vrij, maar moet passen in de formule van het tijdschrift. Een gastcolumn bevat een relevante boodschap voor de lezers, een gefundeerde eigen mening en juiste en verifieerbare feiten in een logisch opgebouwd betoog.

U kunt uw gastcolumn sturen naar de bureauredactie (zie colofon) of aanbieden via de website. De redactie wacht uw bijdrage met belangstelling af.

De hoofdredacteur



Webinar Security Sector Reform



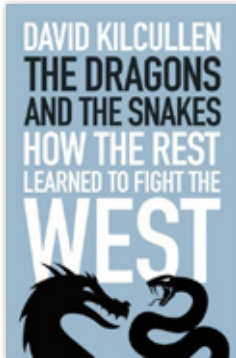
FOTO VN, MARTINE PERRET

Donderdag 17 juni van 14.00-16.00 uur verzorgen het Team Conflictpreventie van het ministerie van Defensie en de afdeling Stabiliteit en Veiligheid van het ministerie van Buitenlandse Zaken een webinar over Security Sector Reform (SSR).

Dit webinar, met bijdragen van onder meer HCSS, Transparency International, het Geneva Centre for Security Sector Governance, het African Security Sector Network en het reservistennetwerk van 1 CMICo, dient om verschillende theoretische en praktische benaderingen van SSR te delen en bediscussiëren. Na presentaties over onderzoeksmethodieken en casestudy's volgt een interactieve paneldiscussie met vragen van deelnemers aan het webinar.

Scan voor meer informatie en aanmelding de QR-code.





The Dragons and the Snakes

How the Rest Learned to Fight the West

Door David Kilcullen

Londen (Hurst) 2020

328 blz.

ISBN 9781787380981

€ 23,-

De jaren 90 waren in het Westen een periode van optimisme. Achteraf gezien vinden we dat naïef, maar in de tijd was het begrijpelijk: na decennia van spanningen met de Sovjet-Unie was de grote vijand geïmplodeerd en had het Westen gewonnen. En hoewel veel regeringen die periode gebruikten om hun 'vredesdividend' te innen, signaleerde toenmalig CIA-directeur James Woolsey in 1993 de opkomst van nieuwe dreigingen. De 'draak' (de Sovjet-Unie) was weliswaar verslagen, maar daar waren vele 'slangen' voor in de plaats gekomen: terroristische groeperingen, georganiseerde misdaad, ethnische conflicten en drugshandel. In *The Dragons and the Snakes* gebruikt David Kilcullen deze 'lens' van Woolsey om het huidige dreigingsbeeld te duiden. Nu, ruim 25 jaar na Woolseys analyse, wordt het Westen geconfronteerd met bedreigingen van zowel draken als slangen. Volgens Kilcullen, die naam maakte als *counterinsurgency*-expert, zijn beide typen dreigingen nu extra gevaarlijk omdat ze zich snel aanpassen en van elkaar leren.

De slangen: keerpunt Irak 2003

Direct na de Koude Oorlog werd Amerika militair als almachtig

gezien: geen rationele speler zou de VS uitdagen tot een conventionele oorlog, een les die Saddam Hussein in 1991 op pijnlijke wijze geleerd had. En ook tijdens de invasie van Irak in 2003 wist de VS door zijn militaire overmacht de Iraakse troepen zonder problemen op te ruimen. Toch was die invasie volgens Kilcullen een keerpunt: niet vanwege de initiële militaire overwinning, maar omdat de VS die militaire winst niet om wist te zetten in stabilisatie en een politieke oplossing. In plaats daarvan verzandden de Amerikanen in een insurgency die alle vijanden, zowel slangen als draken, duidelijk maakte hoe je Amerika moest bestrijden: door in kleine groepjes van irreguliere troepen, onder de radar opererend en openlijke gevechten vermijgend, op zoek te gaan naar de zwakste schakels in de westerse operaties. Die groepjes richtten hun pijlen met name op de bevolkingen die beschermd moesten worden, maar ook op kritieke infrastructuur. Zo konden irreguliere groepen relatief goedkoop flinke klappen uitdelen aan de westerse troepenmachten, die enorme kosten moesten maken om zich tegen die dreiging te wapenen.

Kilcullen heeft een achtergrond als antropoloog, die goed van pas komt bij de bespreking van de adaptatie van de slangen. Op basis van de evolutionaire antropologie onderscheidt hij vier belangrijke drijfveren van dergelijke adaptatie: *social learning*, *natural selection*, *artificial selection* en *institutional adaptation*. Met social learning doelt Kilcullen op horizontale adaptatie, en natural selection en institutional adaptation (verticale adaptatie) spreken redelijk voor zich. De boeiendste drijfveer, zeker voor het Westen, is artificial selection. Van oudsher wordt deze term gebruikt voor het bewust doorontwikkelen van bepaalde diersoorten, om zo een zo sterk mogelijk ras te kweken. Volgens Kilcullen hebben westerse interventies vaak eenzelfde, maar onbedoeld effect: iedere *targeted killing* heeft een effect op het ecosysteem van een irreguliere groep en op de manier waarop deze zich zal doorontwikkelen. Als wordt overwogen om het leiderschap van een terreurgroep uit te schakelen, moeten we ons eerst goed afvragen wat we ervoor terugkrijgen. Soms is het beter om een relatief gematigd leiderschap intact te houden, als de nieuwe generatie waarschijnlijk veel radicaler is én als het niet mogelijk of lastig is om die nieuwe generatie ook uit te schakelen. Kilcullen laat aan de hand van enkele voorbeelden zien dat twee strategieën kunnen werken, namelijk een groep totaal vernietigen of proberen de hand te houden in de ontwikkeling ervan. De middenweg, waarbij soms een aantal belangrijke spelers wordt gedood en de groep vervolgens de kans krijgt te hergroeperen, draagt onbedoeld bij aan de doorontwikkeling van de groep, waardoor die als sterkere tegenstander uit de strijd komt.

De draken: perfectionering asymmetrische benadering

De slangen zijn niet de enige die zich de afgelopen twee decennia hebben aangepast aan hun westerse vijand: ook de draken – naast Rusland tegenwoordig ook China – hebben goed gekeken naar de methoden van de slangen en daar hun lessen uitgetrokken. Rusland en China zijn ervan doordrongen dat ze het in conventionele oorlogvoering voorlopig af zullen leggen tegen de overmacht van de VS. Juist daarom hebben Beijing en Moskou de afgelopen jaren, ieder op hun eigen wijze, een asymmetrische benadering geperfectioneerd waarmee ze hun tegenstanders tegen relatief lage kosten op zeer effectieve wijze kunnen dwarszitten. Rusland doet dat volgens Kilcullen met *liminal warfare*, waarbij de term liminal in de antropologie staat voor iets wat zich ‘in limbo’ bevindt, een soort grijze zone. Die zone bevindt zich in dit geval tussen wat wij zien als oorlog en vrede: Moskou voert geen openlijk conventionele oorlogen, maar probeert zich zoveel mogelijk onder de radar te mengen in conflicten en die naar zijn hand te zetten. Het Kremlin vindt allerlei nieuwe methoden die effectief westerse belangen schaden, maar onvoldoende ingrijpend zijn om een grootschalig conventioneel antwoord uit te lokken, van de inzet van ‘groene mannetjes’ op de Krim en van ‘vrijwilligers’ in Oost-Oekraïne tot de extensieve inzet van hackers en trollen voor geopolitieke doeleinden.

China onderscheidt zich vooral door de manier waarop het naar het begrip oorlog kijkt. Volgens Kilcullen

lopen we hier het risico van *conceptual envelopment*: Beijing ziet oorlogvoering als een veel breder begrip dan het Westen en plaatst vrijwel alle activiteiten van de staat, van economisch tot juridisch, binnen een breed kader van oorlogvoering. Dat Chinese bedrijven bijvoorbeeld Europese havens opkopen of hotels in de buurt van westerse militaire bases, past volgens Kilcullen binnen een alomvattende Chinese (oorlogs) strategie. Dat brengt twee problemen met zich mee. Enerzijds loopt het Westen het risico om het gevaar van China te onderschatten en het pas op waarde te schatten als het te laat is, maar anderzijds is de kans ook levensgroot dat eventuele westerse reacties verkeerd worden geïnterpreteerd. Wat wij zien als technische maatregelen (bijvoorbeeld op financieel gebied) kan China zien als *acts of war*.

Met name in de bespreking van de Chinese strategie gaat Kilcullen af en toe wel erg kort door de bocht. Door de Chinese conceptie van oorlogvoering zo breed op te rekken dat bijna alle staatsactiviteiten eronder vallen, zet hij de deur open voor volledige *securitisation* van onze benadering van China. Daarbij komt dat hij zich grotendeels baseert op het twintig jaar geleden verschenen *Unrestricted Warfare*, een door twee Chinese kolonels geschreven boekje over militaire strategie dat zich buigt over de vraag hoe China een technologisch superieure tegenstander zou kunnen verslaan. Hoewel het boek ongetwijfeld een rol speelt binnen de Chinese doctrinevorming – de twee kolonels in kwestie maakten na publicatie flinke stappen in het militaire

apparaat – zou Kilcullens argument aan waarde gewonnen hebben als hij een bredere selectie aan bronnen had gebruikt.

Daarnaast richt Kilcullen zich voor de draken geheel op Rusland en China, maar komen Iran en Noord-Korea niet aan bod. De auteur verontschuldigt zich daarvoor en wijst op ‘gebrek aan ruimte’, maar doordat hij de twee draken ieder zo specifiek bespreekt, blijft de lezer achter met de vraag in hoeverre zijn theorieën toepasbaar zijn op andere mogelijke draken.

Los van die kritiekpunten biedt *The Dragons and the Snakes* een fascinerend kijkje in de manier waarop tegenstanders zich de afgelopen twee decennia hebben weten aan te passen aan de westerse manier van oorlogvoering. Kilcullen schrijft kraakhelder en overtuigend, waarbij hij zijn eigen bevindingen ook geregeld nuanceert. De belangrijkste dreiging, zoals hij in het slotwoord zegt, is misschien wel onze onwetendheid: ‘It’s entirely possible that none of us actually know what we’re doing, that far from having cunningly executed master plans we are all reacting instinctively, often incompetently, in the moment – stumbling around in a fog, bumping into things without really understanding each other. This mutual incomprehension is a recipe for miscalculation, and nuclear miscalculation at that’ (blz. 224). ■

Maarten Broekhof, Rijksoverheid en Research Fellow Nederlandse Defensie Academie



FOTO: BEELDBANK NIMH

Duitse militairen bij een door Engelse en Nederlandse luchtaanvallen getroffen Junkers JU-52 op het vliegveld Waalhaven, meidagen 1940

‘Anti-Duits gestook uit onzuivere bron’

In de jaren voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog was er in de *Militaire Spectator* veel aandacht voor de reorganisaties binnen de Nederlandse strijdkrachten, de kans op een strategische overval, de neutraliteitspolitiek en

de verwachte rol van het luchtwapen in een nieuwe oorlog.

In de ‘Spectatoriale Beschouwingen’ van juni 1939 sprak de redactie van een ‘spannend tijdsgewricht’.¹ Zij vestigde de aandacht op het pact dat Duitsland en Italië een maand eerder gesloten hadden en op een artikel in de *Kölnische Zeitung*, waarin minister van economische zaken

¹ ‘Spectatoriale beschouwingen. Instelling van Opperbevel in vreedstijd en Commando Grensbeveiliging noodzakelijk’, in: *Militaire Spectator* 108 (1939) (6) 234-246.

Bij beschietingen in Rotterdam op 11 mei 1940 is het passagiersschip Statendam (links afgemeerd) in brand gevlogen



FOTO'S BEELDBANK NIJH

Militairen stapelen zandzakken ter versterking van een loopgraaf bij een kazemat tijdens de mobilisatie van 1939

Max Steenberghe de vriendschappelijke banden met de oosterburen benadrukte en de hoop uitsprak dat de 'daadkrachtige samenwerking' voortgezet zou worden. De redactie citeerde ook de *Deutsche Diplomatische Korrespondenz*, waarin stond dat Duitsland de onafhankelijkheid van België en Nederland zou respecteren, zolang andere landen dat ook zouden doen.

Om te illustreren dat het met de oorlogsdreiging meeviel, haalde de redactie de *Financial Times* aan, die meende dat Duitsland vanwege een eigen tekort aan grondstoffen nooit een lang-

durige oorlog zou kunnen voeren. Tevens werd van Frankrijk en Engeland verwacht dat zij bondgenootschappen zouden sluiten, 'zodat het voor Duitsland duidelijk onmogelijk zou zijn een bliksemsnelle oorlog te winnen'.

De redactie wees naar 'onverantwoordelijke persorganen' die onder 'vertroebelende invloeden' toch over oorlogsdreiging bleven schrijven. Zulke berichten kwamen neer op 'anti-Duitsch gestook uit onzuivere bron', dat in het buitenland niet aangenomen mocht worden als de stem van het Nederlandse volk. ■

Flinterdunne grenzen

Linda Polman

De grens tussen oorlog en vrede in Europa is dunner dan we denken, schreef Caroline Gruyters in *NRC*.¹ Dat was rond Europadag (9 mei), als we elk jaar vieren dat er in de EU nooit oorlog was en ook nooit meer zal komen. Hoewel... op diezelfde Europadag, middenin het verlichte, rationele Europa, draaiden Franse en Britse vissersboten dreigend rondjes om elkaar heen in de baai van Jersey. Het ging erom wie post-Brexit waar zijn netten mag uitgooien. Het conflict was razendsnel geëscaleerd: Engeland verscheurde een oud verdrag, waarop Frankrijk meteen dreigde Jersey af te zullen sluiten van de onderzeese Franse elektriciteitskabel. Waarop de Britten zeiden dat de Fransen op het randje van een oorlogsverklaring balanceerden. Op Europadag was *gunboat diplomacy* zodoende trending op Twitter en media aan beide kanten van het Kanaal trokken maar vast de vergelijking met de nazi's. Anglo-Franse oorlogen zijn er altijd geweest en de rest van Europa kijkt gniffelend toe.

Overkokende emoties in Oost-Europa wuiven we weg als 'iets uit een James Bond-scenario'. De laatste episode speelt zich af rondom twee piepkleine Tsjechische dorpen: Vlachovice met 1500 inwoners en Vrbetice met een handjevol huisjes en een karrenspoor. Tussen beide bevond zich altijd een geheimzinnig terrein dat was omringd door prikkeldraad en borden 'streng verboden toegang'. Daar vond in 2014 een explosie plaats die boeren in de wijde omgeving letterlijk tegen de grond sloeg. Sindsdien zegt de Tsjechische regering te weten dat er wapens voor het Oekraïense staatsleger en raketbrandstof voor NAVO-troepen lagen opgeslagen, en dat het

geheime Russische sabotage- en moordcommando Unit 29155 die heeft laten ontploffen.

Sinds de Tsjechische beschuldiging werden zowat honderd Russische en Tsjechische diplomaten over en weer naar huis gestuurd. In de laatste twee jaar waren al ruim 600 diplomaten over en weer uitgezet – meer dan in de laatste twintig jaar van de Koude Oorlog. Allemaal in vergelding voor Russische spionage en sabotage. De relaties tussen Tsjechië en Moskou verkilden tot onder het minpunt, maar die tussen Tsjechië en Europa raakten ook onderkoeld. Nu zouden de EU en de NAVO aan bod zijn, maar Europa is verdeeld: sommige lidstaten willen hard terugslaan, andere houden Rusland liever te vriend. Slechts vijf Europese landen schaarden zich achter Tsjechië.

Rusland kijkt tevreden toe en rekt de grenzen tussen oorlog en vrede de volgende keer weer een stukje verder op om te kijken hoe de Europese landen dán reageren. Is dit oorlog, of vrede?

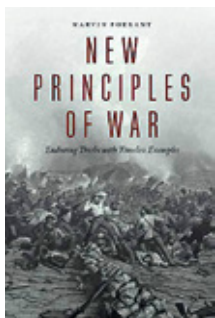
Bij Zuid-Europa kun je je hetzelfde afvragen. In de Middellandse Zee stomen nu eens Turkse, dan weer Griekse marineschepen op in een dispuut over een olie- en gasrijk zeegebied dat beide landen claimen. In april stoomden Turkse marineschepen op naar het betwiste gebied om een Grieks marinefregat en een Frans 'onderzoeksschip' dat het begeleidde, te verjagen. Een paar maanden eerder was het Griekse leger in opperste staat van paraatheid gebracht om een Turks 'onderzoeksschip' uit datzelfde gebied te verjagen.

Is het oorlog of vrede in Europa? De grens moet in elk geval niet veel dunner worden. ■

¹ Caroline Gruyters, 'De grens tussen oorlog en vrede in Europa is dunner dan we denken', *NRC*, 7 mei 2021.



SIGNALERINGEN

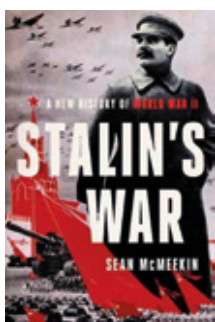


New Principles of War

Enduring Truths with Timeless Examples

Door Marvin Pokrant
Lincoln (Potomac Books) 2021
376 blz.
ISBN 9781640122222
€ 23,-

Veel krijgsmachten hanteren principes van oorlogvoering die wijdverbreid zijn en gebaseerd op de bevindingen van Sun Tzu, Carl von Clausewitz, Henri Jomini en andere strategen. Toch vertegenwoordigen die principes niet altijd de achterliggende ideeën, zegt Marvin Pokrant in zijn boek *New Principles of War*. Kijkend naar de concepten achter de geldende principes, komt Pokrant zelf met negen nieuwe. Hij zegt onder meer dat bij het teruggrijpen naar de oorspronkelijke principes te weinig rekening gehouden wordt met zaken als de stand van de techniek in de tijd waarin ze werden geformuleerd. Pokrant gebruikt historische voorbeelden met optreden van land-, zee- en luchtmacht.

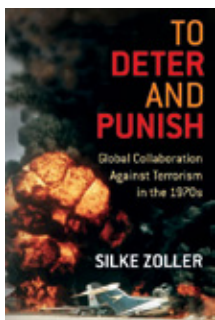


Stalin's War

A New History of World War II

Door Sean McMeekin
New York (Basic Books) 2021
864 blz.
ISBN 9781541672796
€ 33,-

De Tweede Wereldoorlog wordt in het Westen nog steeds bekeken vanuit Duitsland en Hitler, die verantwoordelijk wordt gehouden voor het militaire verloop. De centrale rol in de oorlog werd echter gespeeld door sovjetdictator Josef Stalin, zegt hoogleraar geschiedenis Sean McMeekin in *Stalin's War*. McMeekin baseert zijn stelling op bestaande literatuur en eigen onderzoek in Europese, Amerikaanse en sovjetarchieven. Stalin kreeg volgens hem in september 1939 de oorlog die hij wilde, waarbij hij Hitler tegenover West-Europa wist te plaatsen. In het oosten speelde Stalin Japan uit tegen de kapitalistische Angelsaksische alliantie en uiteindelijk haalde hij zijn doel met de uitbreiding van het sovjetimperium.



To Deter and Punish

Global Collaboration Against Terrorism in the 1970s

Door Silke Zoller
New York (Columbia University Press)
2021
360 blz.
ISBN 9780231195478
€ 29,-

Vanaf eind jaren 60 werden regeringen in West-Europa en de VS geconfronteerd met een nieuwe dreiging, waarbij terroristen grenzen konden oversteken om aanslagen te plegen, mensen te ontvoeren of vliegtuigen te kapen. In *To Deter and Punish* onderzoekt Silke Zoller hoe de betrokken landen dit niet-staatelijke politieke geweld als een dreiging voor hun nationale veiligheid definieerden. Zoller kijkt tevens hoe de VS en West-Europa druk uitoefenden op andere landen om wetten aan te nemen die het oppakken van terroristen mogelijk maakten. De auteur zet uiteen hoe de maatregelen die destijds genomen werden de grondslag gingen vormen van moderne *counter terrorism* strategieën.



Offensive Cyber Operations

Understanding Intangible Warfare

Door Daniel Moore
Londen (Hurst) 2021
328 blz.
ISBN 9781787385610
€ 40,-

In *Offensive Cyber Operations* onderzoekt Daniel Moore aspecten van deze manier van *intangible warfare*. Hij analyseert hoe de VS, China, Iran en Rusland offensieve cyberoperaties in hun politieke en militaire strategieën verwerken en waar landen de grens leggen om het binnendringen van netwerken als een aanval te kwalificeren. Moore zegt dat rivaliserende landen, zolang een aanval onder de drempel van gewapend conflict blijft, elkaars netwerken wel af moeten tasten om in geval van oorlog gewapend te zijn met de kennis daarover. Hij licht toe dat langzame infiltraties, maar ook korte en krachtige tactische ontregelingen, daar alles mee te maken hebben.

